

TAMPEREEN YLIOPISTO  
Oikeustieteiden laitos

ESPANJAAN MUUTTANEIDEN SUOMALAISTEN ELÄKELÄISTEN  
VEROTUS JA SEN VAIKUTUS MUUTTOPÄÄTÖKSEEN

Vakuutustiede  
Pro gradu -tutkielma  
Joulukuu 2005  
Ohjaaja: Jaana Norio-Timonen

Maria Seppälä

## TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Oikeustieteiden laitos, vakuutustiede
Tekijä:	SEPPÄLÄ, MARIA
Tutkielman nimi:	Espanjaan muuttaneiden suomalaisten eläkeläisten verotus ja sen vaikutus muuttopäätökseen
Pro gradu -tutkielma:	77 sivua, 12 liitesivua
Aika:	Joulukuu 2005
Avainsanat:	eläke, eläkeverotus, OECD:n malliverosopimus, suomalaiset eläkeläiset, Suomen ja Espanjan verosopimus, verotus

---

Tuhansia suomalaisia eläkeläisiä muuttaa vuosittain ainakin osaksi vuotta asumaan Espanjaan. Arviot muuttajien lukumäärästä vaihtelevat 5 000–20 000 henkilöön. Suosituin muuttokohde Espanjassa on Aurinkorannikko. Espanjan vetovoima muuttokohteena voi perustua moniin tekijöihin, kuten miellyttävään ilmastoon tai edulliseen hintatasoon. Yksi suomalaisiin eläkeläisiin liittyvä mahdollinen muuttomotiivi koskee eläkkeiden verotusta. Tässä tutkimuksessa esitellään Espanjaan muuttaviin suomalaisiin eläkeläisiin sovellettavaa verotusta, joka perustuu Suomen ja Espanjan vuonna 1968 solmimaan verosopimukseen. Sopimus estää tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen. Suomen ja Espanjan verosopimus pohjautuu taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n (Organization for Economic Co-operation and Development) laatimaan malliverosopimukseen.

Kun ratkaistaan, kummalle maalle, Suomelle vai Espanjalle, kuuluu Espanjaan muuttaneen suomalaisen eläkkeen verotus, pitää ottaa huomioon, onko eläkeläinen Suomessa yleisesti vai rajoitetusti verovelvollinen, onko verosopimuksen mukainen asuinmaa Suomi vai Espanja sekä millä perusteella eläkettä maksetaan. Pääsääntönä on, että mikäli eläkeläisen katsotaan asuvan Espanjassa ja hänelle maksetaan eläkettä yksityisen sektorin työsuhteen perusteella, hän voi siirtää eläkkeensä verotuksen Espanjalle. Vastaavasti julkisen sektorin virkamiehenä ansaitun eläkkeen verotus ei ole siirrettävissä Espanjaan.

Mahdollisuus siirtää eläkkeen verotus Espanjalle on julkisuudessa herättänyt keskustelua. On oletettu, että Espanjan verotus on Suomen verotusta kevyempää. Espanjan verotuksen tasoa koskevaan oletukseen haettiin vastausta yksinkertaisin laskuesimerkein, joissa vertailtiin Suomen ja Espanjan eläkkeiden verotusta samalla tulotasolla. Esimerkit osoittivat, että tulotason noustessa espanjalainen verotus on jonkin verran suomalaista kevyempää. Julkisuudessa on esitetty näkökantoja, joiden mukaan suomalaiset eläkeläiset muuttavat nimenomaan verotuksellisista syistä Espanjaan. Tämän selvittämiseksi Espanjan Fuengirolassa asuvien suomalaisten eläkeläisten keskuudessa tehtiin kyselytutkimus, jonka tarkoituksena oli saada selville, voiko muuttopäätös todellakin perustua vain verotuksellisiin näkökohtiin. Annettujen vastausten ja lähdekirjallisuuden perusteella oli pääteltävissä, että Espanjan verotus on osalle eläkeläisistä yksi muuttosyy, mutta hyvin harvoin ainut ja tärkein, sillä muuttosyyt muodostavat laajan ja monisyisen kokonaisuuden, jonka perusteella tehdään ratkaiseva muuttopäätös.

## SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
1.1 Tutkimusaiheen valinta.....	5
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	9
1.3 Oletukset ja rajaukset.....	10
1.4 Käsitteiden määrittely.....	12
1.4 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät.....	14
1.5 Tutkimuksen kulku.....	17
2 SUOMEN JA ESPANJAN VEROSOPIMUS.....	19
2.1 OECD:n malliverosopimuksen lähtökohdat.....	19
2.2 OECD:n malliverosopimus.....	20
2.3 Suomen ja Espanjan verosopimuksen sisältö.....	21
2.4 Verosopimuksen soveltaminen suomalaisiin eläkkeensaajiin.....	25
2.4.1 Yleinen ja rajoitettu verovelvollisuus.....	25
2.4.2 Asuinvaltion määrittely.....	26
2.4.3 Julkisoikeudellisen viran perusteella ansaitun eläkkeen verotus.....	28
2.4.4 Yksityisoikeudellisen työsuhteen perusteella ansaitun eläkkeen verotus.....	30
2.4.5 Työkyvyttömyyseläkkeen, kansaneläkkeen, perhe-eläkkeen ja yksityisen eläkevakuutuksen verotus.....	31
2.5 Espanjaan muuttaneen suomalaisen eläkkeensaajan verotus.....	32
3 ELÄKEVEROTUS SUOMESSA JA ESPANJASSA: VERTAILUA.....	34
3.1 Eläkeverotus Suomessa.....	34
3.2 Eläkeverotus Espanjassa.....	36
3.3 Suomen ja Espanjan eläkeverotuksen vertailua.....	37
3.4 Eläkeverotuksen erot Suomen ja Espanjan välillä.....	43
4 MIKSI ESPANJAAN ELÄKEPÄIVIKSI: KYSELYN ANALYYSI.....	45
4.1 Kysely Fuengirolan eläkeläisille.....	45
4.2 Vastaajien profiili.....	46
4.3 Muuttosyyt.....	51
4.4 Eläkkeet.....	54
4.5 Eläkeverotuksen yhteys muuttopäätöksen tekoon.....	57
5 VEROTUKSEN VAIKUTUS MUUTTOPÄÄTÖKSEEN.....	62
5.1 Tutkimuksen johtopäätökset.....	62
5.2 Tutkimustulosten arviointia.....	69
5.3 Tulevaisuudennäkymiä.....	70
LÄHTEET.....	73
LIITTEET	
Liite 1: Kyselykaavakkeen saatekirje.....	78
Liite 2: Kyselykaavake.....	79
Liite 3: Kyselyn tulokset.....	83

## TAULUKOT

Taulukko 1 Suomen tuloveroasteikko 2005.....	38
Taulukko 2 Espanjan tuloveroasteikko 2005.....	38
Taulukko 3 Suomen eläkeverotus .....	43
Taulukko 4 Espanjan eläkeverotus.....	44
Taulukko 5 Suomen lähdeverotus.....	44

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Tutkimusaiheen valinta

Kymmeniä tuhansia suomalaisia eläkeläisiä asuu enemmän tai vähemmän pysyvästi eri puolilla Eurooppaa ja sen ulkopuolellakin. Viime vuosina julkisuudessa on tasaisin välein eri yhteyksissä käsitelty eläkeläisten muuttoa ulkomaille. Muuttokohteista on noussut esille varsinkin Espanjan Aurinkorannikko, Costa del Sol, jonne suomalaisia on siirtynyt asumaan 1960-luvun alkupuolelta lähtien ja muuttaa edelleen.

Aurinkorannikon suosio eläkeläisten keskuudessa on saanut runsaasti julkisuutta, koska sinne muuttavien eläkeläisten määrä on huomattavan suuri verrattuna muualle muuttaviin suomalaisiin eläkeläisiin. On mahdollista, että eläkeläisten muutto Espanjaan on vielä lisääntymässä suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Tosin on vaikea ennustaa, kuinka suuriksi muuttovirrat Espanjaan tulevaisuudessa kasvavat.

Suomesta Espanjaan suuntautuvan muuttoliikkeen juuret ovat 1960-luvulla alkaneessa massaturismissa, jonka myötä Suomestakin lähdettiin Espanjaan aurinkolomille. Monet matkailijat eivät lopulta enää tyytyneet viikon tai parin mittaisiin seuramatkoihin, vaan hankkivat käyttöönsä asunnon talvikuukausien ajaksi. Suurin osa niistä, jotka asettuivat asumaan Espanjaan, oli eläkeläisiä. (Leppälä 2002, 95.)

Muuttoliike Espanjaan oli läheisessä yhteydessä yleiseen matkailun lisääntymiseen. Lentoliikenteen teknisen kehityksen ansiosta ja ulkomaanmatkailun yleistyttyä Espanja tuli suomalaisille matkailijoille yhä tutummaksi 1970-luvulla. Se nousi suomalaisturistien suosioon auringon, pitkien hiekkarantojen ja alhaisen hintatason vuoksi. Taloudellisen nousukauden aikana 1980-luvulla Espanjaan muutti yhä enemmän suomalaisia. Samalla suomalaisten palveluiden määrä kasvoi. Se, että Aurinkorannikolla oli saatavana paljon erilaisia palveluita suomen kielellä, houkutteli alueelle muiden muuttajien lisäksi Suomesta myös kieli-taidottomia eläkeläisiä. (Leppälä 2002, 93–95.)

Nousujohteisen muuttokehityksen keskeytti 1990-luvun alun lama. Suomalaisten matkat Espanjaan vähenivät merkittävästi, ja osa Espanjaan asettuneista suomalaisistakin palasi takaisin kotimaahan. Kun lama vuosikymmenen puolivälissä hellitti, muuttoliike lähti taas kasvuun. Suomen jäsenyys Euroopan unionissa lisäsi osaltaan maastamuuttoa. (Leppälä 2002, 95.)

Suosituin talvenviettopaikka heti alusta lähtien on ollut Etelä-Espanjan Aurinkorannikko, Costa del Sol. Muita suomalaisasutuksen keskittymiä Espanjassa ovat Mallorca, Kanarian saaret, Alicanten ympäristö, Madrid ja Barcelona. Suomen suurlähetystö on arvioinut, että kaiken kaikkiaan Espanjassa, mukaan lukien Kanariansaaret ja Baleaarit, asuu enemmän tai vähemmän pysyvästi 20 000 suomalaista, joista ehkä noin puolet on talven maassa viettäviä eläkeläisiä. Tarkkojen arvioiden esittäminen on vaikeaa, koska läheskään kaikki muuttajat eivät tee muuttoilmoitusta Suomesta lähtiessään eivätkä vastaavasti rekisteröidy Espanjassa asuinpaikkakunnalleen. (www.enetti.com 2004c.)

Vuonna 2003 kaikkiaan noin 5 000 eläkeläistä asui vakituisesti Suomen ulkopuolella EU- ja ETA-maissa. Samaan aikaan muissa Pohjoismaissa oleskeli noin 45 000 suomalaista eläkkeensaajaa ja Espanjassa asui pysyvästi 2 650 suomalaista eläkeläistä, joita myös verotettiin siellä. Pysyvästi Espanjassa asuvien osuus vuoden 2003 kaikista eläkkeensaajista (1 329 988 henkilöä) oli 0,2 prosenttia, ja kaikista saman vuoden vanhuuseläkkeen saajista (901 931 henkilöä) 0,3 prosenttia (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2003, 90 ja 121), joten kysymyksessä on suhteellisen pieni eläkeläisten joukko verrattuna sekä kaikkiin suomalaisiin eläkkeensaajiin että vanhuuseläkkeensaajiin.

Suomalaisten eläkeläisten muutto ulkomaille on viime aikoina ollut esillä monessa eri yhteydessä, mutta julkisuudessa on käsitelty nimenomaan Espanjan Aurinkorannikolla suuntautuvaa muuttoliikettä. Oman mielenkiintoisen näkökulmansa Espanjaan kohdistuvaan eläkeläisten muuttoliikkeen selvittämiseen tuo Sopimus Suomen Tasavallan ja Espanjan välillä tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi (SopS n:o 67/1968). Sopimuksen mukaisesti Suomesta maksettujen, pääasiassa yksityisen sektorin eläkkeiden verotus voidaan määrättyjen edellytysten täytyttyä siirtää Espanjaan. Verosopimuksen pe-

rusteella Espanjaan muuttaviin suomalaisiin eläkeläisiin sovelletaan erilaisia verotuskäytäntöjä aina tilanteen mukaan. (Myrsky & Linnakangas 2005; Helminen 2005.)

Koska verosopimus antaa eläkeläiselle mahdollisuuden siirtää verotus Espanjaan, on perusteltua pohtia, kuinka tärkeänä yksittäinen muuttaja pitää verotusta muuttopäätöstä tehdessään. On selvää, että jokaisella lähtijällä on aina omat henkilökohtaiset syynsä maastamuuttoon. Kuinka merkittävänä muuttoa suunnitteleva pitää eläkeverotuksen siirtomahdollisuutta muiden muuttoon johtaneiden syiden joukossa, on asia erikseen. On kuitenkin varsin todennäköistä, että muuttoa harkittaessa mietitään eläkkeiden verotusta ja että verotus saattaa olla yksi myönteiseen päätökseen johtavista syistä.

Verosopimuksen vaikutusta voidaan tarkastella myös laajemmasta, yhteiskunnallisesta perspektiivistä. Kun Suomesta maksettujen eläkkeiden verotusoikeus siirtyy Espanjalle, tarkoittaa tämä samalla rahavuotoa suomalaisesta verokertymästä. Lisäksi on muistettava, että eläkeläisen asuessa Espanjassa hän käyttää siellä päivittäiseen kulutukseen varojaan, jotka lopulta hyödyttävät Espanjan taloutta.

Verosopimus nähdään monesti ongelmallisena, kun ajatellaan yksittäisten eläkeläisten päätöksentekoa ja heidän päätöksensä vaikutusta yhteiskunnallisella tasolla. Julkisuudessa verosopimusta on arvosteltu paikoin varsin kriittisin äänensävyin. Kritiikkiä ovat esittäneet niin valtakunnan päättävät tahot virallisissa yhteyksissä kuin tavalliset kansalaiset mielipideosastoilla (Heiskanen 2003, A5; Koskinen 2003, 4–7). Arvosteluissa on viitattu verosopimuksen luoman tilanteen hyväksikäyttöön.

Verosopimus mahdollistaakin sinällään sallitun verosuunnittelun. Askelta pidemmälle mennään, kun pohditaan, voisiko kyseessä olla veropako. Esimerkiksi Tikan (1975) mielestä kyseessä on eräänlainen kansainvälisen veronpaon muoto, kun luonnollinen henkilö vaihtaa asuinvaltiokseen valtion, jossa verorasitus on keskimääräistä alhaisempi. (Myrsky 1996, 184.)

Muun muassa vihreiden Osmo Soininvaara arvosteli Aamulehdessä (Heiskanen 2003, A5) Espanjassa asuvien eläkeläisten erityisasemaa. Hän paheksui eritoten sitä, miten heidän eläkkeitään verotetaan kevyemmin kuin työssäkäyvien palkkatuloja. Lisäksi hän pohti, miten suomalaisilla on Espanjassa ilmainen terveydenhuolto, josta lasku tulee Suomeen, vaikka eläkeläinen ei maksa veroja Suomeen. Soininvaaran mielestä sopimus pitäisikin repiä rikki.

Tasavallan presidentti Tarja Halonen ilmaisi Vakuutussanomien haastattelussa (Koskinen 2003, 4–7) laajemmin huolensa samasta asiasta kuin Soininvaara. Tosin Halonen ei osoittanut lausuntoaan sen enempiä Aurinkorannikon eläkeläisille kuin muillekaan kansanryhmille erityisesti. Sen sijaan hän esitti yleisellä tasolla, miten esimerkiksi eläkkeelle lähdetään suomalaisilla eläke-eduilla kevyen verotuksen maihin. Tätä hän nimitti social shoppingiksi.

Sihvola (2001) on arvioinut Kariston (2000) toimittamaa suomalaisten eläkeläisten kirjoittamia tekstejä sisältävää kirjaa Suomalaiselämää Espanjassa. Sihvolan mielestä Kariston kirjan teksteistä välittyy mielipiteitä, jotka ovat lähellä Halosen näkemystä, jopa askeleen pidemmälle vietyinä. Kirjan teksteihin nojautuen Sihvola (2001, 175) osoitti käyttäytymiskaavan, jonka mukaan eläkeiän parhaat vuodet vietetään Aurinkorannikolla itsenäisesti oman eläkkeen ja säästöjen varassa käyttäen hyvin vähän julkisia terveys- tai sosiaalipalveluja. Kun ikääntymisen myötä terveys alkaa heiketä, paluumuutto Suomeen tulee ajankohtaiseksi. Palattuaan eläkeläisellä on mahdollisuus siirtyä suoraan erilaisten suomalaisen yhteiskunnan varoin rahoitettavien koti- tai laitospalvelujen piiriin.

Julkisuudessa esitetyistä näkemyksistä käy ilmi, ettei tämänhetkinen tilanne ole Suomen kannalta tyydyttävä. Sopimuksen ajanmukaistamisen vaatimus on esitetty monta kertaa. Virkamiestason neuvottelut sopimuksen uusimiseksi käynnistyivät vuonna 2002. Yksimielisen päätöksen aikaansaaminen voi kuitenkin osoittautua hankalaksi, sillä eläkeverotuksen osalta Suomen ja Espanjan näkökannat ovat periaatteiltaan vastakkaiset. Asiaa hankaloittaa lisäksi se tosiasia, että Espanja tuskin on halukas luopumaan itselleen



edullisesta sopimuksesta. (Ryynänen 2001.) Ainakaan toistaiseksi ei ole päästy mainittaviin neuvottelutuloksiin.

Julkisuudessa esitetyt kärkevät lausunnot saattavat johtua siitä, että muuttoliikkeen ja verosopimuksen vaikutukset sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla sivuavat periaatteellisia kysymyksiä verotuksen oikeudenmukaisuudesta. Ratkaisun löytäminen voi osoittautua vaikeaksi.

## 1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää Suomen ja Espanjan välistä verosopimusta ja sen vaikutusta suomalaisten eläkeläisten päätökseen muuttaa eläkepäivinään Espanjaan. Tutkimustavoitteessa on kaksi eri näkökulmaa. Toisessa keskitytään verosopimuksen määräysten tarkasteluun ja toisessa niiden vaikutukseen muuttopäätöksen tekoprosessin kannalta.

Selvitettäessä verosopimuksen sisältöä ja määräyksiä näkökulma on lainsäädännöllinen. Se tarkoittaa verosopimuksen sisällön analysointia ensin yleisluonteisesti ja sitten suomalaisen eläkeläisten kannalta. Yleisluonteinen verosopimuksen tarkastelu koskee ennen kaikkea taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (Organization for Economic Co-operation and Development) OECD:n malliverosopimuksen tavoitteita ja tarkoituksia.

Malliverosopimuksen taustaa selvittäessä pohditaan, miksi OECD:n malliverosopimus on aikoinaan laadittu ja mitkä ovat sen tavoitteet. Erityisesti suomalaisiin eläkeläisiin liittyvien kohtien erittely kytkeytyy verosopimuksen niihin osuuksiin, jotka ovat yhteydessä eläkeläisten verotusmenettelyyn.

Toisesta näkökulmasta katsottuna tutkimuskohteena on verosopimuksen sisällön ja määräysten vaikutus muuttopäätöksen tekoprosessiin. Tämä tarkastelukulma on konkreettisesti käytännön tasolla. Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen sisältö määräyksineen vaikuttaa eläkkeiden verotusmenettelyyn ja siten nettoeläkkeeseen. Muuttopäätöstä suunnitte-

levan eläkeläisen tieto tästä tosiasiasta saattaa vaikuttaa muuttopäätöksen ainakin jossain määrin.

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy läheisesti OECD:n malliverosopimukseen: minkälainen on Suomen ja Espanjan verosopimus sisällöltään ja mitkä sopimuksen määräyksistä vaikuttavat suomalaisten eläkkeensaajien eläkkeiden verotusoikeuteen.

OECD:n malliverosopimuksen sekä Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen tarkoituksen ja sisällön selvittämisen jälkeen siirrytään käytännön tasolle ja tarkastellaan verosopimuksen määräysten vaikutuksia yksittäisen eläkeläisen verotukseen. Yleisesti oletetaan, että Espanjan verotus on Suomen verotusta edullisempaa (esimerkiksi Karisto 2000; Gutiérrez 2004, 4). Tarkoituksena on hakea vastausta esimerkinomaisten verolaskelmien avulla, onko olemassa eroa Suomen ja Espanjan eläkeverotuksen välillä. Toinen tutkimuskysymys kuuluukin: kuinka suuri ero likimäärin on suomalaisen ja espanjalaisen verotuksen välillä samalla tulotasolla.

Yksilön tekemään muuttopäätökseen saattavat vaikuttaa monet tekijät, kuten verosopimus ja siitä seuraava eläkkeiden verotusmenettely. Viitteitä tähän suuntaan löytyy muun muassa teoksesta Suomalaiselämää Espanjassa (Karisto 2000) sekä Helppikankaan & Hiltusen (1992), Korkiasaaren (1992) ja Mikkolan (2001) tutkimuksista. Verosopimus mahdollistaa yksityisen sektorin eläkkeiden verotusoikeuden siirtämisen Espanjan verotuksen piiriin. Tämän tosiasian pohjalta nousee kolmas tutkimuskysymys: miten tärkeä muuttopäätöstä tehtäessä on verotusoikeuden siirtomahdollisuus Espanjaan ja perustuuko muuttopäätös yksinomaan verotuksellisiin näkökohtiin.

### 1.3 Oletukset ja rajaukset

Tämä tutkimus lähtee liikkeelle siitä yleisestä ja toisinaan julkisuudessa esitetystä arkipäivän tason oletuksesta, että suomalaiset eläkeläiset muuttavat Espanjaan halvemman verotuksen perässä. Tätä oletusta lähtökohtana käyttäen voi jatkaa kysymällä, onko verotus to-

dellakin ainoa tai keskeinen muuttopäätökseen johtava syy ja onko Espanjan verotus todellisuudessa Suomen verotusta kevyempää.

Kysymysten esittämistä voisi jatkaa spekuloiden muun muassa, miten julkisuudessa suhtauduttaisiin muuttajiin, jos Espanjan verotus olisi samantasoista Suomen verotuksen kanssa tai jos kaikki suomalaiset eläkkeensaajat maksaisivat eläkeveronsa Suomeen Espanjaan muuttamisestaan huolimatta.

Etsittäessä vastauksia yllä oleviin kysymyksiin on syytä pitää taustalla muutama tosiasia. Jo verosopimuksen lähtökohtana ovat ensisijaisesti sekä Suomen että Espanjan liiketaloudelliset intressit (HE 159/1967, 1), joten eläkeverotus ei sopimusta neuvoteltaessa ehkä ole ollut pääosassa. Sopimuksen solmimisajankohtana vuonna 1968 Espanjaan suuntautuva suomalaisten muuttoliike oli vasta alkamassa ja varsin vähäistä (Leppälä 2002, 95). Tuskin osattiin odottaa, että se kasvaisi nykyisiin mittoihin. Suomen työeläkejärjestelmä oli astunut voimaan vasta kuusi vuotta aiemmin, vuonna 1962. Kenties ei oletettu eläkkeiden kasvavan nykyhetken tasolle.

Tämän tutkimuksen suunnitteluvaiheessa oli tarkoituksena ottaa mukaan terveydenhoitoa koskeva osuus. Euroopan unionin jäsenvaltion kansalaisen siirtyessä toiseen jäsenvaltioon takaa neuvoston asetus (ETY) n:o 1408/71 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä sen, että eläkkeensaajalla on eläkettä maksavan maan sairausvakuutuksen nojalla oikeus sairauden johdosta myönnettäviin luontaisetuksiin asuinvaltiossaan sen lainsäädännön mukaisesti.

Asetuksen 1408/71 mukaan eläkkeensaajan sairaanhoidon kustannuksista vastaa hänen asuinvaltionsa, jos hän saa sieltä eläkettä. Ellei eläkkeensaajalla ole oikeutta eläkkeeseen asuinmaassaan, sairaanhoidon kustannuksista on vastuussa jäsenvaltio, josta hän pääasiallisesti saa eläkettä. (Sakslin 1995, 148). Käytännössä asetus 1408/71 merkitsee sitä, että suomalaisten Espanjassa saamasta terveydenhoidosta laskutetaan Suomen valtiota.

Espanjan terveydenhuolto olisi ollut mielenkiintoinen lisä tähän tutkimukseen, etenkin kun se mainittiin tutkimuskirjallisuudessa useampaan otteeseen positiivisessa mielessä. Espanjan julkisen terveydenhuollon edullisuuden puolesta puhuu esimerkiksi se tosiasia, että Espanjassa omalääkärin määräämät lääkkeet ovat eläkkeensaajille ilmaisia (Euroopan unionissa liikkuvien henkilöiden sosiaaliturvaoikeudet 2003, 57). Espanjan julkisen terveydenhuollon sisällyttäminen tutkimuksen piiriin olisi laajentanut tutkimusta ja monimutkaistanut kysymyksenasettelua, joten se jätettiin työn ulkopuolelle. Tutkimusta lukiessa on silti hyvä muistaa, että Espanjassa suomalaiset eläkeläiset voivat asetuksen 1408/71 mukaisesti käyttää sikkäläisiä terveystalvaeluja ja että tämä mahdollisuus osaltaan saattaa vaikuttaa muuttopäätökseen.

Suomalaisia eläkkeensaajia asuu eri puolilla Espanjaa. Suurin osa lähdekirjallisuudesta liittyy niihin Espanjassa asuviin suomalaisiin, joista usein käytetään nimitystä Aurinkorannikon suomalaiset. Tällä viitataan Etelä-Espanjan Aurinkorannikkoon, jossa ovat tiheimmin asutut suomalaisyhdyskunnat. Alueella sijaitsevat muun muassa Torremolinoksen, Benalmadenan ja Fuengirolan kaupungit. Tämän tutkimuksen kannalta Fuengirola on keskeinen paikka, sillä tutkimuksen empiiriseen osaan kuuluva kysely tehtiin Fuengirolassa asuvien suomalaisten eläkeläisten keskuudessa.

#### 1.4 Käsitteiden määrittely

Sopimuksesta Suomen Tasavallan ja Espanjan välillä tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi (SopS n:o 67/1968) käytetään tässä työssä nimeä Suomen ja Espanjan verosopimus ja lyhyesti verosopimus. Se koskee kaikkia Espanjan alueella asuvien suomalaisten verotusta. Verosopimuksen ja verotuksen käsittely rajoitetaan tässä työssä suomalaisiin eläkeläisiin sovellettavaan eläkeverotukseen ja sen eri käytänteisiin sellaisina kuin Suomen ja Espanjan välinen verosopimus ne esittää. Eläkeläisillä tarkoitetaan suomalaisia eläkeläisiä, jotka ovat muuttaneet Espanjaan ja asuvat siellä ainakin osan vuotta.

Tutkimuksessa käsitellään ensisijaisesti Suomesta Espanjaan muuttaneille eläkeläisille maksettavien yksityisen ja julkisen sektorin vanhuuseläkkeiden verotusta. Tutkimuksen piiriin kuuluvat myös kansaneläkkeen, perhe-eläkkeen, työkyvyttömyyseläkkeen ja yksityisen, vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotus. Muut eläkelajit, kuten työttömyyseläke ja osa-aikaeläke on rajattu työn ulkopuolelle.

Mikäli toisin ei ole tarkennettu, viitataan eläkkeellä aina suomalaiseen vanhuuseläkkeeseen riippumatta siitä, maksetaanko se julkiselta vai yksityiseltä puolelta. Julkiselta sektorilta maksettavista vanhuuseläkkeistä käytetään lähdekirjallisuudessa (esimerkiksi Helminen 2005, 326) myös nimitystä julkisoikeudelliset eläkkeet. Yksityisen sektorin maksamia vanhuuseläkkeitä nimitetään myös yksityisoikeudellisiksi eläkkeiksi (Myrsky & Linnakangas 2005, 73; Helminen 2005, 326).

Suomessa eläkkeitä maksetaan monien eri eläkelakien perusteella. Eläkkeistä puhuttaessa mainitaan erikseen, mikäli on kyse sosiaalilainsäädäntöön perustuvista eläkkeistä. Tällaisia eläkkeitä ovat työeläkelain (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain (LEL), yrittäjien eläkelain (YEL), maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL), taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelain (TaEL) ja merimieseläkelain (MEL) perusteella maksettavat eläkkeet sekä niiden lisäksi luopumiseläke ja tapaturmaeläke. (Verohallituksen julkaisu 270.05, 2.)

Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen käsite on lähellä yksityisen sektorin eläkkeen käsitettä. Se on yksityisen sektorin eläkkeitä tarkempi ja laajempi, koska se sisältää myös tapaturmaeläkkeen. Sosiaalilainsäädäntöön perustumattomia eläkkeitä ovat muun muassa verovelvollisen itse kustantamat eläkkeet ja liikennevakuutukseen perustuvat eläkkeet (Verohallituksen julkaisu 270.05, 2).

Eläkeläisiä, jotka asuvat osan vuodesta Espanjassa, nimitetään toisinaan siirtolaisiksi. Espanjaan muuttaneet eläkeläiset istuvat huonosti siirtolaisuuden käsitteeseen, sillä siirtolaisuudella tarkoitetaan vapaaehtoista muuttamista asuinmaasta toiseen, lähinnä toimeentulon hankkimiseksi. Käsite siirtolaisuus sisältää maastamuuton ohella myös toiseen maahan

asettumisen ja mahdollisen paluumuuton. Määräaikaista tai muuten tilapäistä ulkomailla oleskelua ei tavallisesti sisällytetä siirtolais-käsitteeseen. (Korkiasaari 1992, 4.)

Kun on kyse Aurinkorannikolle muuttaneista eläkeläisistä, on asianmukaisempaa puhua kausimuutosta (Karisto 2007), kausisiirtolaisuudesta tai uusisiirtolaisuudesta. Näillä termeillä viitataan eläkeläisten muuttoliikkeeseen tyypillisesti kuuluvaan tosiasiaan: talvet vietetään etelässä ja kesät Suomessa. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 20–22.) Esimerkiksi Gustafsson (2001) on tutkinut ruotsalaisten eläkeläisten muuttoliikettä Espanjaan ja nimenmyöntänyt ilmiön retirement migrationiksi, eläkeläisten muuttoliikkeeksi.

Eläkeläisten muuttoliikkeeseen ja sen erityispiirteiden tarkempaan määrittelyyn liittyy käsitteellinen uudentyypisestä eläkeläisyydestä, johon monesti viitataan gerontologisessa kirjallisuudessa käytetyllä käsitteellä kolmas ikä. Kolmas ikä on työiän ja varsinaisen vanhuuden väliin jäävä ikävaihe, eläkeiän alkupää, joka on erilainen kuin varsinainen vanhuus. Kolmannessa iässä ihmisillä on mahdollisuudet – aikaa ja usein myös varaa – toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. (Karisto, 2002.)

Oleellimmat verotusta koskevat käsitteet, kuten yleinen ja rajoitettu verovelvollisuus, määritellään tarkemmin luvussa kaksi.

### 1.5 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytetty lähdeaineisto on jaoteltavissa verotusta ja verosopimusta sekä muuttoliikettä käsittelevään kirjallisuuteen. Lisäksi oman kokonaisuutensa aineiston joukossa muodostavat Espanjan Fuengirolaan muuttaneille suomalaisille eläkeläisille täytettäväksi lähetetyt kyselykaavakkeet (liite 2), jotka kuuluvat tämän tutkimuksen empiiriseen osaan.

Verotukseen liittyvänä lähteenä on Sopimus Suomen Tasavallan ja Espanjan välillä tulo- ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi (SopS n:o 67/1968). Koska ve-

rosopimus on luonteeltaan varsin abstrakti ja vaikeaselkoinen, erityisesti eläkkeitä koskevat kohdat on purettu konkreettisempaan muotoon.

Verosopimuksen esittelyssä ja tulkinnassa on ollut apuna ennen kaikkea kansainväliseen henkilöverotukseen sekä OECD:n malliverosopimukseen liittyviä teoksia. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpiä ovat Helmisen (2005), Myrsky & Linnakankaan (2005) ja Mehtosen (2001) teokset. Lisäksi on käytetty Internetistä muun muassa Verohallinnon sekä suomalaisille tarkoitettun Espanjan tieto- ja palvelukeskus Enetin sivustoja.

Suomesta Espanjaan suuntautuvaa muuttoliikettä käsitteleviä tutkimuksia ei löydy yhtä runsaasti kuin verotusta koskevaa aineistoa. Aiemmat tutkimukset ovat pitkälti yhteiskuntatieteellisiä, kuten sosiologisia ja sosiaalipoliittisia. Oman lukunsa muodostavat historian näkökulmasta tehdyt siirtolaisuustutkimukset, joissa on tarkasteltu muuttoliikettä kokonaisvaltaisesti eikä niinkään Aurinkorannikolle muuttaviin eläkeläisiin kohdistuvana. Karisto on gerontologian näkökulmasta tutkinut Costa del Solilla asuvia suomalaisia eläkeläisiä.

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät muuttoliikkeeseen liittyvät lähteet ovat Suomalaiselämää Espanjassa -niminen antologia, joka on koottu vuonna 1998 järjestetyn kirjoituskilpailun teksteistä. Kilpailuun osallistui 51 Espanjassa asunutta tai asuvaa suomalaista, jotka kertoivat vapaamuotoisesti elämästään uudessa ympäristössä. Kirjoitukset ovat taustamateriaalina lähtömotiiveja pohdittaessa. Samaan tarkoitukseen on käytetty Leppälän vuonna 2002 valmistunutta pro gradu -työtä Eläkkeelle, töihin ja pitkälle lomalle aurinkoon sekä Helppikankaan ja Hiltusen pro gradu -työtä Aurinkorannikon suomalaiset. Lisäksi erilaiset artikkelit ja Internetistä löytyvät Espanjan tieto- ja palvelukeskus Enetin sivustot ovat olleet apuna luotaessa yleiskuvaa suomalaisten eläkeläisten muuttoliikkeestä Espanjaan.

Oma osuutensa tutkimusaineiston joukossa on empiirisellä osalla, joka on Aurinkorannikolla sijaitsevan Fuengirolan kaupungin suomalaisten eläkeläisten keskuudessa suoritettu kirjallinen kyselytutkimus. Kyselykaavakkeet (liite 2) suunnattiin sellaisille Espanjaan muuttaneille eläkeläisille, jotka saavat ainakin jotakin sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa

eläkettä (kuten esimerkiksi TEL:iin, LEL:iin, MYEL:iin tai TaEL:iin perustuvaa), jonka verotus voidaan siirtää Espanjaan.

Kyselykaavakkeen mukana lähetetyssä saatekirjeessä (liite 1) mainittiin, että kysely oli kohdistettu nimenomaan henkilöille, jotka saavat ainakin sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa eläkettä. Näin ollen vastaajajoukon ulkopuolelle jäisivät henkilöt, joille maksetaan eläkettä vain julkiselta sektorilta. Koska vain sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen verotus voidaan siirtää Espanjan verotuksen piiriin, jätettiin julkiselta sektorilta eläkettä saavat kyselyn ulkopuolelle.

Kyselyn lähettäminen ja kohdistaminen vain Fuengirolan alueen suomalaisille eläkeläisille selittyy käytännön syillä. Ajalliset ja taloudelliset resurssit eivät antaneet myöten laajemman kyselyn tekemistä. Kyselyn edustavuuden kannalta olisi ollut hyvä lähettää kyselykaavake eri puolilla Espanjaa asuville suomalaisille eläkeläisille ja vertailla, onko Espanjassa eri paikkakunnilla asuvien suomalaisten kesken muuttopäätökseen tekoon liittyviä eroja.

Tässä tutkimuksessa teorian, Suomen ja Espanjan kahdenvälisen verosopimuksen, pohjalta on muodostettu hypoteesi, jonka mukaan eläkeläiset muuttavat verotuksellisista syistä Espanjaan. Hypoteesille näyttivät antavan tukea monet viime aikoina julkisuudessa esitetyt kannanotot. Hypoteesin testausta varten tutkimuksen empiiriseen osuuteen suunniteltiin Fuengirolassa asuvien eläkeläisten keskuudessa tehtävä kyselytutkimus, jonka tavoitteena oli saada 30 eläkeläisen otos vastaamaan kyselyyn.

Alasuutari (1999, 37–39) jakaa tutkimusmenetelmät lomaketutkimukseen ja laadulliseen tutkimukseen. Lomaketutkimuksella hän tarkoittaa kvantitatiivisia menetelmiä, joissa suuresta, tilastollisesti perusjoukkoa edustavasta aineistosta pyritään johtamaan yleistyksiä. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus puolestaan keskittyy tapauskohtaisen tutkimuskohteen olennaisiin piirteisiin, jossa tutkimusmateriaali koostuu esimerkiksi vapaamuotoisista haastatteluista. Tästä syystä kvalitatiivisen analyysin tulokset eivät ole yhtä yleistettäviä kuin kvantitatiivisen tutkimuksen.



Alasuutarin mukaan voidaan kuitenkin erottaa toisistaan puhtaasti lomaketutkimuksen oppikirjaparadigmaa noudattava tutkimus sellaisista tutkimuksista, joissa käytetään vain joitakin lomaketutkimukseen liittyvistä empiiriseen tilastolliseen tutkimukseen kuuluvista normeista. Jaottelun taustalla on Alasuutarin ajatus siitä, että kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta voidaan pitää toistensa jatkumoina eikä vastakohtina. (Alasuutari 1999, 32–33.)

Tämän työn tutkimusmetodi on soveltuvien osin sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Kvantitatiivista menetelmää käytetään vertailtaessa eläkeverotusta eri tulotasoilla Suomessa ja Espanjassa. Eroja havainnollistetaan yksinkertaistetuilla verotuslaskelmin. Myös kyselylomakkeiden vastaukset tilastoidaan. Tarkoituksena on kuitenkin viedä lomakkeiden tulosten analysointia pintaa syvemmälle kvalitatiivisin menetelmin, mikä tulee ilmi muun muassa pohtimalla kyselykaavakkeesta saatuja tuloksia laajemmassa perspektiivissä.

## 1.6 Tutkimuksen kulku

Johdanto-luvun jälkeen esitellään luvussa kaksi ensin OECD:n malliverosopimuksen taustaa ja tarkoitusta yleisluonteisesti, minkä jälkeen keskitytään Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen pääpiirteisiin.

Suomen ja Espanjan verosopimus muodostaa työn teoriaosan, sillä sopimus luo verotuskäytäntöön liittyvine määräyksineen ne tosiasialliset puitteet, jotka koskevat Espanjaan muuttavia ja muuttaneita suomalaisia eläkeläisiä. Koska lakiteksti on raskaslukuista ja vaikeaselkoista, on verosopimusta käsittelevän toisen luvun päätteeksi malliesimerkein havainnollistettu muuttotilanteessa olevan julkisen ja yksityisen sektorin eläkkeensaajan verotusmenettelyä.

Kolmannessa luvussa esitellään lyhyesti Suomen ja Espanjan tuloverotuksen keskeisiä periaatteita. Luvun loppupuolella vertaillaan suomalaista ja espanjalaista eläkeverotusta muutamien yksinkertaisin verotuslaskelmin.

Neljännessä luvussa on tutkimuksen empiirinen osa. Tässä luvussa analysoidaan Fuengirolan eläkeläisten keskuudessa tehdystä kyselytutkimuksesta saatu aineisto. Käytännössä kaavakkeet käydään läpi kysymysjärjestyksessä ja saatuja tuloksia tarkastellaan verosopimuksen määräysten, verolaskelmien ja muuttosyiden valossa.

Tutkimuksen viimeinen luku sisältää johtopäätökset ja pohdintaa verosopimuksen oikeudenmukaisuudesta sekä tutkimusprosessin aikana esiin nousseita jatkotutkimuskysymyksiä.

## 2 SUOMEN JA ESPANJAN VEROSOPIMUS

### 2.1 OECD:n malliverosopimuksen lähtökohdat

Tutkimuksen lähtökohtana on Suomen ja Espanjan välinen vuonna 1968 solmittu verosopimus, joka estää tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen. Tämä verosopimus perustuu OECD:n laatimaan malliverosopimukseen, jota kaikki Suomen solmimat kahdensivuliset verosopimukset mukailevat (Helminen 2005, 46).

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n tarkoituksena on edistää jäsenmaidensa talouden kasvua, työllisyyden lisääntymistä, tervettä talouden laajenemista, elintason nousua sekä maailmankaupan kasvua muissakin maissa kuin jäsenvaltioissa. Verotusta koskevat kysymykset käsitellään veroasiainkomiteassa, joka on lähinnä kansainvälisten ja kansallisten veropoliittisten kysymysten keskustelufoorumi. (Mehtonen 2001, 17.)

Yleisesti ottaen verosopimusten laatimisen lähtökohtana on ajatus edistää ja tukea valtioiden välistä kaupankäyntiä ja taloudellista yhteistyötä. Valtioilla on pyrkimys viedä eteenpäin taloussuhteiden myönteistä kehitystä tukemalla pääomien, tavaroiden, palvelujen, fyysisten henkilöiden ja yritysten liikkuvuutta, joka ylittää valtioiden rajat. Vakaa toimintaympäristö ja lainsäädäntö sekä valtioiden väliset sopimukset edistävät tavoitteiden saavuttamista. (Mehtonen 2001, 33.)

Edellä selostetuista lähtökohdista katsottuna verosopimusten kolme päätarkoitusta ovat seuraavat:

- 1) kansainvälisen kaksinkertaisen verotuksen välttäminen,
- 2) veronpaon ja veronkierron estäminen sekä
- 3) eri maiden viranomaisten välisen yhteistyön edistäminen. (Mehtonen 2001, 33.)

OECD on jo vuosikymmeniä suunnitellut ja kehitellyt erilaisia yhteistyömuotoja, jotta verotusoikeus eri valtioiden kesken pystyttäisiin jakamaan oikeudenmukaisesti ilman suuria

ongelmia. OECD onkin ollut vaikuttamassa eurooppalaisten valtioiden tekemien verosopimusten yhdenmukaistamiseen (Mehtonen 2001, 42).

Sopimusluonnos, joka estää tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen, on ollut yksi OECD:n verokomitean saavutuksista. Luonnoksen ensimmäinen versio kommentaareineen on peräisin vuodelta 1963. Uudistettu sopimusversio tulkintaohjeineen julkaistiin vuonna 1977. OECD on julkaissut malliverosopimusta selventävän laajennetun kommentaarin Model tax convention on income and on capital, joka on vuodelta 1992. Kommentaarissa selostetaan varsin seikkaperäisesti sopimusartiklojen sisältöä ja tulkintaa. (Mehtonen 2001, 42.) Tästä syystä kommentaarit ovat tärkeitä, vaikka niillä ei ole juridista sitovuutta. (Myrsky & Linnakangas 2005, 36.)

## 2.2 OECD:n malliverosopimus

OECD:n malliverosopimus ei ole valtiosopimus, vaan OECD:n veroasiainkomitean laatima kannanotto, joka on kansainvälisesti tärkein verosopimusten pohjamalli. Luonteeltaan malliverosopimus on suositus OECD:n jäsenmaille, eikä se siten sido niitä. Käytännössä sopimuksen merkitys on kuitenkin suuri, sillä se on pohjana useimmille solmittaville verosopimuksille ja helpottaa verosopimusneuvotteluja. Se vaikuttaa myös harjoitettavaan verosopimuspolitiikkaan. Verotuksen harmonisoinnista on hyötyä niin verovelvollisille kuin verohallinnolle. (Myrsky & Linnakangas 2005, 36–37.)

Yleensä kahdenväliset verosopimukset mukailevat OECD:n malliverosopimusta. Koska sopimusneuvottelujen osapuolet pitävät kukin omia verotuksellisia näkökohtiaan tärkeinä, niillä on myös tarjottavana erilaisia etuja neuvottelujen pohjaksi. Neuvottelijoilla on siten omat tavoitteensa, jotka he haluavat saavuttaa, joten verosopimus on aina tulos valtioiden välisestä kompromissista. Tämän vuoksi valtioiden väliset verosopimukset ovat sisällöltään erilaisia. (Mehtonen 2001, 42.) Jokainen verosopimus onkin itsenäinen asiakirja ja ainutlaatuinen kokonaisuus, jota tulkitessa tulee käyttää juuri kyseisen verosopimuksen sopimustekstiä ja valmisteluasiakirjoja (Myrsky & Linnakangas 2005, 42).

Verosopimukset ovat valtioiden välisiä kansainvälisiä sopimuksia, joita sopimuksen tekevät valtiot sitoutuvat sopimusvelvoitteen mukaisesti noudattamaan. Kansainvälinen vero-oikeus ei nimestään huolimatta yleensä ole ylikansallista lainsäädäntöä, vaan osa kunkin valtion oikeusjärjestystä (Myrsky 1996, 5). Myös verosopimusten voidaan katsoa kuuluvan kansainväliseen oikeuteen sen lisäksi, että ne ovat samalla kansallista oikeutta. Suomessa toimitettavan verotuksen kannalta on tärkeää, että verosopimukset ovat valtiollisia sopimuksia, jotka saatetaan voimaan lailla. Näin ollen verosopimukset vaativat aina eduskunnan hyväksynnän. (Mehtonen 2001, 41.)

Verosopimukset ovat toisaalta kansainvälisiä sopimuksia, joita koskevat kansainvälisen oikeuden normit, mutta samalla ne ovat osa Suomen sisäistä lainsäädäntöä. Konfliktitilanteessa tämä merkitsee sitä, että Suomen sisäinen lainsäädäntö väistyy verosopimusmääräyksen tieltä, koska ei voida ajatella, että velvoittamalla noudattamaan sisäistä lainsäädäntöä samalla annettaisiin lupa rikkoa kansainvälistä sopimusta. (Mehtonen 2001, 41.)

### 2.3 Suomen ja Espanjan verosopimuksen sisältö

Suomen ja Espanjan verosopimus koskee kaikkia Espanjaan muuttaneita suomalaisia niin tulon kuin omaisuuden verottamisen osalta. Näin ollen eläkkeiden verotus on vain yksi sopimuksen osa-alueista. Sopimuksen perusteella tietyissä tapauksissa Suomesta maksettujen, pääasiassa yksityisen sektorin eläkkeiden verotus voidaan määrättyjen edellytysten täytyttyä siirtää Espanjaan.

Ennen vuotta 1968 muuttajiin kohdistunut kaksinkertainen verotus ja siitä johtuneet epäselvyydet aiheuttivat ongelmia niin yksilöille, yrityksille kuin viranomaisille. Aloite estää tulon ja omaisuuden kaksinkertainen verotus tuli Suomen talouselämän järjestöjen taholta vuonna 1964. Suomen ja Espanjan nimeämät neuvottelukunnat kävivät neuvotteluja maaliskuussa 1966 Madridissa. (HE 159/1967, 1.) Niiden tuloksena syntyi sopimusluonnos.

Sopimus Suomen Tasavallan ja Espanjan välillä tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi eli Suomen ja Espanjan verosopimus solmittiin 15. marraskuuta 1967

(SopS 67/1968). Sopimuksen määräykset hyväksyttiin 10. toukokuuta 1968 annetulla, myös Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksymällä lailla (598/1968). Sopimukseen on tehty viimeksi vuonna 1991 (109/1991) pieniä muutoksia, joiden vaikutus sopimuksen sisältöön on ollut hyvin vähäinen. Näin ollen sopimus on edelleen voimassa pääsääntöisesti sen sisältöisenä kuin se vuonna 1968 hyväksyttiin.

Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen tarkoituksena on estää tulon ja omaisuuden kaksinkertainen verotus. Sopimuksen ensimmäisen luvun 1 artiklassa määritellään sopimuksen henkilökohtainen soveltamisala, eli ne luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt, joita sopimus koskee: ”Sopimusta sovelletaan lähtökohtaisesti jommassakummassa tai kummasakin sopimusvaltiossa asuviin henkilöihin.” Tavallista on, että sopimus koskee sopimusvaltiossa tai molemmissa sopimusvaltioissa asuvia henkilöitä. Sopimuksen soveltaminen edellyttää, että henkilöllä on verosopimuksen mukainen asuinpaikka jommassakummassa valtiossa. (Mehtonen 2001, 47.)

Sopimuksen 2 artiklassa määritellään seuraavasti ne sopimusvaltioiden verot, joita sopimus koskee:

Sopimusta sovelletaan sopimusvaltiolle tai julkisoikeudelliselle yhdyskunnalle tai yhteisölle tulon ja omaisuuden perusteella suoritettaviin veroihin niiden kantotavasta riippumatta. Tulon ja omaisuuden perusteella suoritettavina veroina pidetään kaikkia kokonaistulosta ja -omaisuudesta taikka tulon ja omaisuuden osasta maksettavia veroja niihin luettuina irtaimen tai kiinteän omaisuuden luovuttamisesta saadusta voitosta, samoin kuin yritysten maksamien työpalkkojen (sosiaaliturvaosuutta lukuun ottamatta) sekä omaisuuden arvonnousun perusteella määrättävät verot.

Verojen luettelo on niin tyhjentävä, että sen ulkopuolelle jäävät vain vakuutetun maksama sairausvakuutusmaksu, työnantajan sosiaaliturvamaksu, arpajaisvero sekä Suomen kiinteistövero. Näitä veroja ja maksuja voidaan periä sisäisen lainsäädännön mukaan ilman että verosopimukset rajoittavat perintää. (Myrsky & Linnakangas 2005, 59.)

Sopimuksen 3 artiklassa luetellaan sopimusta koskevat yleiset määritelmät. Oleellisin tämän tutkimuksen kannalta on henkilön määritelmä. Henkilöllä tarkoitetaan luonnollista henkilöä.

Verosopimuksen 4 artikla käsittelee sopimuksen mukaista asuinpaikkaa. Verotuksellinen asuinpaikka määritellään siten, että sopimusvaltiossa asuvalla henkilöllä tarkoitetaan jokaista henkilöä, joka kysymyksessä olevan valtion lainsäädännön nojalla on siellä verovelvollinen asumisen, pysyvän oleskelun, liikkeen johtopaikan tai muun vastaavan perusteen nojalla.

Mikäli luonnollinen henkilö edellä mainittujen perusteiden mukaan on kummassakin sopimusvaltiossa asuva, katsotaan hänen asuvan siinä sopimusvaltiossa, missä hänellä on käytettävänä pysyvä asunto. Jos asunto on käytettävänä molemmissa valtioissa, katsotaan hänen asuvan siinä sopimusvaltiossa, johon hänellä on kiinteimmät henkilökohtaiset ja taloudelliset siteet eli elinetsujen keskus.

Jos molempien maiden sisäisen lainsäädännön nojalla henkilö katsotaan kummassakin maassa asuvaksi, henkilö on kaksoisasuja. Tarkoituksenmukaista kuitenkin on, että vain yksi valtio voi verottaa henkilöä. Verosopimukset on rakennettu siten, että kaksoisasujan osalta vain toista valtiota pidetään sopimusta sovellettaessa koti- eli asuinvaltiona. Kun asuinvaltiota määriteltäessä katsotaan, kummassa maassa on elinetsujen keskus, on kyse kokonaisarviointista. (Mehtonen 2001, 57.)

Jos elinetsujen keskusta ei voida määritellä tai mikäli henkilöllä ei ole käytettävissään asuntoa kummassakaan sopimusvaltiossa, pidetään häntä asuvana siinä sopimusvaltiossa, missä hän tavanomaisesti oleskelee. Jos oleskelua ei pystytä määrittelemään, katsotaan hänen asuvan siinä valtiossa, jonka kansalainen hän on. Siinä tapauksessa, että hän on molempien valtioiden kansalainen tai ei kummankaan valtion kansalainen, on sopimusvaltion asianomaisten viranomaisten ratkaistava henkilön asuinvaltio erillisin sopimuksin (Mehtonen 2001, 57–58).

Sopimuksen artikloissa 6–22 säädetään tulon verotuksesta.

Tämän tutkimuksen kannalta oleellisia ovat 18 ja 19 artikla, joissa määrätään eläkkeiden verotuksesta. Verosopimuksen 18 artiklassa on eläkkeiden verotuksen pääsääntö:

Mikäli 19 artiklan 1 kohdan määräyksistä ei muuta johdu, verotetaan aikaisempaan palvelukseen perustuvista eläkkeistä ja muista saman luonteisista hyvityksistä vain siinä sopimusvaltiossa, jossa hyvityksen saaja asuu.

18 artiklan perusteella yksityisoikeudellisia eläkkeitä, kuten esimerkiksi työeläkettä, voidaan verottaa yleensä vain eläkkeensaajan asuinvaltiossa. (Myrsky & Linnakangas 2005, 73.)

Poikkeus edellä esitetystä pääsäännöstä on verosopimuksen 19 artiklan 1 kohta, jossa eläkkeiden verotuksesta määrätään seuraavasti:

Hyvityksistä samoin kuin eläkkeistä, jotka suoritetaan sopimusvaltion, sen julkisoikeudellisen yhdyskunnan tai yhteisön, itsemääräämisoikeuden omaavan elimen tai sanotun valtion julkisoikeudellisen henkilön varoista tai erityisistä rahastoista luonnolliselle henkilölle, virkamiehenä tehtyjen palvelusten perusteella voidaan edunsaajasta riippumatta verottaa ainoastaan hyvityksen suorittavassa sopimusvaltiossa.

Verosopimuksen 19 artiklan mukaan julkisyhteisön, kuten valtion tai kunnan palveluksessa ansaittu eläke, verotetaan vain siinä sopimusvaltiossa, josta se maksetaan. Poikkeuksena ovat eläkkeet, jotka perustuvat julkisyhteisöjen harjoittamassa liiketoiminnassa tehtyyn työhön. (Myrsky & Linnakangas 2005, 73). Siten esimerkiksi Suomessa valtiolenemmistöinen osakeyhtiö ei ole tässä tarkoituksessa julkisoikeudellinen oikeushenkilö.



## 2.4 Verosopimuksen soveltaminen suomalaisiin eläkkeensaajiin

Kun ratkaistaan, kummalle maalle, Suomelle vai Espanjalle, kuuluu Espanjaan muuttaneen suomalaisen eläkkeensaajan verotusoikeus, pitää ottaa huomioon seuraavat kolme ratkaisuperustetta:

- 1) onko eläkeläinen Suomessa yleisesti vai rajoitetusti verovelvollinen,
- 2) onko verosopimuksen mukainen henkilön asuinmaa Suomi vai Espanja sekä
- 3) minkälaisesta eläketulosta on kysymys.

### 2.4.1 Yleinen ja rajoitettu verovelvollisuus

Luonnollisen henkilön verovelvollisuuden laajuus riippuu verovelvollisuusasemasta. Asema määräytyy sen perusteella, onko henkilö Suomessa yleisesti vai rajoitetusti verovelvollinen. Verovelvollisuusasema yleisesti tai rajoitetusti verovelvollisena vaikuttaa siihen, minkä lain nojalla ja miten henkilön tuloja verotetaan Suomessa. Yleisesti verovelvollisen verotuksen perusteet ovat ensisijaisesti tuloverolaissa (1535/1992) ja varallisuusverolaissa (1537/1992). Rajoitetusti verovelvollisen verotus perustuu tuloverolain ja varallisuusverolain lisäksi ennen muuta rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annettuun niin kutsuttuun lähdeverolakiin (627/1978). (Helminen 2005, 81–82.)

Yleisesti verovelvolliset henkilöt ovat Suomessa verovelvollisia Suomesta ja muualta saamistaan tulosta sekä Suomessa ja muualla olevasta varallisuudestaan. Rajoitetusti verovelvolliset henkilöt ovat Suomessa verovelvollisia vain Suomesta saamistaan tuloista ja vain Suomessa olevasta varallisuudestaan. (Myrsky & Linnakangas 2005, 43–44.)

Verovelvollisuusaseman määräytyminen ei ole verovuosi-kohtainen, vaan henkilö voi olla osan verovuotta yleisesti ja osan rajoitetusti verovelvollinen. Henkilöä, joka on asunut Suomessa vain osan verovuotta, verotetaan tuloverolain 9 §:n 4 momentin mukaan siltä ajalta, jonka hän on asunut Suomessa, yleisesti verovelvollisena ja muulta osin rajoitetusti verovelvollisena. Yleisen ja rajoitetun verovelvollisuuden rinnalla ei ole muita vaihtoehtoja.

toja, vaan henkilö on aina joko yleisesti tai rajoitetusti verovelvollinen. (Helminen 2005, 69–70 .)

Rajanveto yleisen ja rajoitetun verovelvollisuuden välillä ratkaistaan yksinomaan Suomen sisäisen lainsäädännön perusteella (Helminen 2005, 85), jolloin Suomen ja Espanjan välisellä verosopimuksella ei ole merkitystä. Verosopimus voi kuitenkin rajoittaa Suomen verotusoikeutta siitä, mitä se Suomen sisäisen lainsäädännön mukaan muuten olisi (Helminen 2005, 82). Näin ollen se seikka, onko henkilö yleisesti vai rajoitetusti verovelvollinen, on ratkaiseva siinä mielessä, kuinka paljon verovelvollinen lopulta voi enintään joutua maksamaan veroa Suomeen.

#### 2.4.2 Asuinvaltion määrittely

Verovelvollisuusaseman määräytymiseen vaikuttaa se, kummassa sopimusvaltiossa verovelvollisen katsotaan asuvan. Kun määritellään verovelvollisen asuinvaltio, ratkaistaan, millaiseksi verovelvollisen asema ja verovelvollisuuden laajuus lopulta muodostuvat. (Myrsky 1996, 28.)

Verosopimusten asumis-käsite perustuu ensisijaisesti siihen, miten sopimusvaltioiden sisäinen lainsäädäntö määrittelee henkilön asuinpaikan. Asuinpaikka määräytyy tuloverolain 11 §:n 1 momentissa ilmenevän kolmen näkökohdan perusteella. Henkilön voidaan katsoa asuvan Suomessa,

- 1) jos hänellä on Suomessa varsinainen koti ja asunto,
- 2) jos hän jatkuvasti oleskelee Suomessa yli kuuden kuukauden ajan, jolloin tilapäinen poissaolo ei estä pitämästä oleskelua jatkuvana ja
- 3) vaikka hän ei oleskelekaan Suomessa yli kuuden kuukauden aikaa, kunnes kolme vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jonka aikana hän on lähtenyt maasta. Tämä kanta otetaan verotusta toimitettaessa, jos verovelvollinen ei näytä, ettei hänellä ole verovuonna ollut Suomeen olennaisia siteitä.

Luonnollisen henkilön katsotaan asuvan siinä sopimusvaltiossa, jossa hänellä on pysyvä asunto ja koti. Helmisen (2005, 70) mukaan Suomessa asumisen käsite on kuitenkin siinä mielessä harhaanjohtava, että se ei välttämättä tarkoita fyysistä oleskelua maassa. Asuminen ja siitä seuraava yleinen verovelvollisuus saattaa ratketa muiden kriteerien, kuten jäljessä käsiteltävien kuuden kuukauden ja kolmen vuoden säännön nojalla.

Tuloverolain 11 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitulla varsinaisella kodilla ja asunnolla tarkoitetaan verovelvollisen pitkäaikaista asuinsijaa, jonka ei tarvitse olla omistusasunto. Riittää, että asunto on varattuna verovelvollisen käyttöön ja ettei kyse ole tilapäisasumuksesta. (Helminen 2005, 91.)

Se, että henkilöllä on pelkästään asunto Suomessa, ei riitä osoittamaan, että hän on Suomessa asuva. Myös hänen kotinsa täytyy olla Suomessa, sillä henkilöllä voi olla useita asuntoja, mutta koti-käsite viittaa lähinnä yhteen henkilökohtaisten intressien keskukseen. (Niskakangas 1987, 29.)

Väliaikainen asunto ei vastaa pysyvää asuntoa eikä kotia. Vakinaisen asunnon ja kodin määrittely ei ole riippuvainen siitä, onko henkilö kirjoilla Suomessa, vaan tosiasiallinen tilanne on ratkaiseva. Käytännössä väestökirjamerkinällä on kuitenkin suuri merkitys. Muun näytön puuttuessa verottaja voi lähteä liikkeelle siitä, että henkilö asuu Suomessa, jos hänet on merkitty väestötietojärjestelmään. (Helminen 2005, 70.)

Mikäli verovelvollisella on pysyvä asunto sekä Suomessa että Espanjassa, katsotaan hänen asuvan siinä valtiossa, jossa hänellä on elinetsijäkeskus. Elinetsijäkeskuksella tarkoitetaan kiinteitä henkilökohtaisia ja taloudellisia siteitä. Yleensä henkilökohtaisilla siteillä, kuten perheellä, on enemmän merkitystä kuin taloudellisilla siteillä. Jollei voida ratkaista, kummassa sopimusvaltiossa elinetsijäkeskus on, henkilön katsotaan asuvan vakinaisesti siinä valtiossa, jossa hän oleskelee pysyvästi. Jos pysyvää oleskelua ei pystytä tarkasti määrittämään, asumisvaltio määräytyy kansalaisuuden perusteella. Verosopimusten mukaan kansalaisuudella on näin ollen hyvin vähäinen merkitys asuinvaltiota määrättäessä. (Myrsky & Linnakangas 2005, 62.)

Tuloverolain 11 §:n 1 momentin 2 kohdassa esitetty niin sanottu kuuden kuukauden sääntö koskee henkilöitä, joiden varsinainen koti ja asunto eivät sijaitse Suomessa, mutta jotka oleskelevat siellä yli puoli vuotta asettumatta varsinaisesti asumaan maahan. Oleskelun tulee olla yhtäjaksoista, mutta tilapäinen poissaolo ei estä pitämstä oleskelua jatkuvana. Kuuden kuukauden jakso ei ole sidottu kalenterivuoteen. (Myrsky & Linnakangas 2005, 90.)

Tuloverolain 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainittu kolmen vuoden sääntö on poikkeus toisessa kohdassa esitettyyn kuuden kuukauden pääsääntöön nähden. Se koskee vain Suomen kansalaista. Suomen kansalaista pidetään Suomessa asuvana, vaikka hänellä ei ole enää vakituista kotia ja asuntoa Suomessa ja vaikka hän ei oleskelekaan Suomessa yli kuutta kuukautta, kunnes kolme vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jonka aikana hän on lähtenyt maasta. Verotuksessa tämä otetaan huomioon, jos verovelvollinen ei osoita, ettei hänellä ole verovuonna ollut Suomeen olennaisia siteitä. (Helminen 2005, 71–72.)

Mikäli muuttaja voi ja haluaa itse osoittaa verottajalle, ettei hänellä ole olennaisia siteitä Suomeen, esimerkiksi asuntoa, häntä voidaan verottaa heti muuton jälkeen rajoitetusti verovelvollisena. Siinä tapauksessa kolmen vuoden sääntöä ei sovelleta. Jos henkilöllä kuitenkin on Suomeen olennaiset siteet, otetaan käyttöön tapauskohtainen harkinta. (Helminen 2005, 71–72.) Esimerkiksi Suomesta maksettuja pääomatuloja ei pidetä olennaisena siteenä, paitsi jos varallisuuden hoitaminen vaatii huomattavaa työpanosta (Myrsky 1996, 35). Niin ikään Suomesta maksettuja eläkkeitä ei pidetä merkittävänä siteenä Suomeen. (Westerdahl 2001, 141).

#### 2.4.3 Julkisoikeudellisen viran perusteella ansaitun eläkkeen verotus

Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen 18 artiklan mukaisesti julkisyhteisön palveluksesta ansaittua eläkettä verotetaan yleensä vain siinä sopimusvaltiossa, josta se maksetaan. Suomi siis verottaa pääsääntöisesti Suomen kansalaiselle Espanjaan maksettua julkisoikeudelliselta yhteisöltä saatua eläkettä.

Julkisyhteisönä pidetään vain sellaisia tahoja, jotka sopimusvaltion lainsäädännön mukaan on nimenomaan muodostettu julkisoikeudellisiksi (Mehtonen 2001, 182). Suomessa julkisyhteisöjä ovat valtio, kunta, kuntayhtymä, maakunta, evankelisluterilainen ja ortodoksinen kirkko ja seurakunta sekä seurakuntainliitto, muu seurakuntain yhtymä, kirkon keskusrahasto, valtion yliopistot ja korkeakoulut, Suomen Pankki, Kansaneläkelaitos, läänien taidetoimikunnat, Taiteen keskustoimikunta, Suomen Akatemia, Matkailun edistämiskeskus ja Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus (Westerdahl 2001, 145).

Sen sijaan valtion tai kunnan kokonaan omistamia osakeyhtiötä ei katsota julkisyhteisöiksi. Verosopimuksen 18 artiklan määräys, jonka mukaan eläkkeen saajaa verotetaan siinä sopimusvaltiossa, jossa hän asuu, koskee tavallisesti muuten kuin julkisyhteisöltä virkamiehenä saatua eläkettä. (Mehtonen 2001, 182.) Näin ollen verotusoikeus voidaan siirtää Espanjalle, jos kyseessä on valtion tai kunnan liiketoiminnan (esimerkiksi Valtion Rautatiet) yhteydessä ansaittu eläke (Verohallinnon julkaisu 271.04, 1).

Mikäli julkisyhteisöltä eläkettä saava henkilö Espanjaan muutosta huolimatta on edelleen Suomessa yleisesti verovelvollinen esimerkiksi kolmen vuoden säännön mukaan, julkisyhteisön eläkkeestä maksetaan valtionvero progressiivisen asteikon mukaan sekä kunnallisvero ja mahdollinen kirkollisvero. Eläkkeestä peritään myös sairausvakuutuslain (1224/2004) mukainen sairausvakuutusmaksu. (Toimeentuloturva 2005, 311.)

Kolmen vuoden säännön umpeuduttua eläkeläisestä tulee rajoitetusti verovelvollinen. Tällöin maksettavasta eläkkeestä aletaan periä 35 prosentin lähdeveroa. Lähdevero on lopullinen vero, eikä siitä voi tehdä vähennyksiä (Helminen 2005, 325) Jos julkisyhteisöltä eläkettä saava hakee Espanjan kansalaisuutta ja saa sen, julkisyhteisön eläkkeiden verotusoikeus siirtyy Espanjalle heti eläkkeensaajan muutettua Espanjaan ilman kolmen vuoden säännön soveltamista (Verohallituksen julkaisu 271.04, 1).

#### 2.4.4 Yksityisoikeudellisen työsuhteen perusteella ansaitun eläkkeen verotus

Yksityisoikeudellisen työsuhteen perusteella maksettava eläketulo on Suomesta saatua tuloa, jos se välittömästi tai välillisesti perustuu työhön, tehtävään tai palvelukseen, joka ainoastaan tai pääasiallisesti on tehty Suomessa täällä olevan yksityisen työn- tai toimeksiantajan lukuun (Myrsky & Linnakangas 2005, 161). Sama koskee Suomesta saaduksi katsottuun hallintoelimen palkkioon perustuvaa eläkettä tai Suomesta saaduksi katsottuun taiteilijan tai urheilijan palkkioon perustuvaa eläkettä. Suomesta saatuja ovat myös suomalaiset lakisääteiset yrittäjäeläkkeet ja pakollisten tapaturmavakuutusten nojalla maksetut eläkkeet. (Helminen 2005, 323–324). Jos suomalaisen yhtiön palveluksessa ollut henkilö on suurimman osan ajasta työskennellyt ulkomailla, kertynyt eläke ei ole Suomesta saatua tuloa (Myrsky & Linnakangas 2005, 161).

Tavallisesti sopimusvaltion sosiaalilainsäädäntöön ja yksityisoikeudelliseen palvelukseen perustuvia eläkkeitä ja muita etuuksia verotetaan lähdevaltiossa eli valtiossa, jonka sosiaalilainsäädäntöön eläke tai etuus perustuu. Suomi voi siten verosopimusten estämättä ja eläkkeensaajan asuinvaltiosta riippumatta verottaa tällaisia eläkkeitä. (Helminen 2005, 327.)

Poikkeuksellisesti Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen mukaan Suomella ei kuitenkaan ole mahdollisuutta verottaa Espanjassa asuvalle maksettuja sosiaalilainsäädäntöön perustuvia eläkkeitä. Sen sijaan mainittujen eläkkeiden verotusoikeus on Espanjalla, jos Espanja katsotaan eläkeläisen asuinmaaksi, vaikka sinne muutosta olisi kulunut alle kolme vuotta.

Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen verotusoikeus siirtyy Suomelta Espanjalle, kun verovelvollisella on käytettävänä pysyvä asunto Espanjassa ja verovelvollinen on Suomessa tehnyt väestörekisteriviranomaiselle ilmoituksen pysyvästä muutostansa Espanjaan. Tämän jälkeen Espanjan veroviranomainen pitää maahan muuttanutta eläkkeensaajaa verotuksellisesti Espanjassa asuvana ja määrää veron Espanjan verotuksen mukaan. (Verohallituksen julkaisu 271.04, 1.)

#### 2.4.5 Työkyvyttömyyseläkkeen, kansaneläkkeen, perhe-eläkkeen ja yksityisen eläkevakuutuksen verotus

Jos henkilön saama eläke perustuu pysyvään ja ehdottomaan työkyvyttömyyteen tai korkeaan invaliditeettisasteeseen, ei eläkettä Espanjan lainsäädännön mukaan veroteta. (Laitinen-Kuikka, Bach & Vidlund 2002, 102-104). Näin ollen sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta maksettu pysyvään työkyvyttömyyteen perustuva eläke on Espanjassa asuvalle suomalaiselle verovapaata.

Työkyvyttömyysaste määritellään aina kunkin maan kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Määrittelyn muotoseikkoihin ja terminologiaan tulee kiinnittää huomiota, sillä eri maiden lainsäädännössä esitetyt työkyvyttömyysasteen määrittämisperusteet eroavat toisistaan huomattavasti. (Yhteisön sosiaaliturvasäännökset 2000, 27.) Tästä syystä suomalaista työkyvyttömyyseläkkeensaajaa ei aina pidetä Espanjan lainsäädännön mukaisesti työkyvyttömänä.

Lähdeveroa ei peritä Kansaneläkelaitoksen maksamasta kansaneläkkeestä. Kansaneläkkeiden verovapauden syyt ovat hallinnolliset. Kansaneläkelaitoksen ulkomaille maksamia eläkkeitä on lukumääräisesti paljon, mutta ne ovat pieniä (Myrsky & Linnakangas 2005, 170), joten hyöty suhteessa perimiskuluihin olisi olematon. Perhe-eläkelain mukaisesta eläkkeestäkään ei peritä lähdeveroa (Myrsky & Linnakangas 2005, 170).

Sosiaalilainsäädäntöön perustumattomat yksityisoikeudelliset eläkkeet, kuten yksityiset tai vapaaehtoiset eläkevakuutukset, verotetaan verosopimuksen mukaan yleensä vain eläkkeensaajan asuinvaltiossa. Samanlainen menettely koskee kaikkia muitakin etuuksia, jotka eivät perustu sosiaalilainsäädäntöön. Jos Suomella on verosopimus jonkin toisen valtion kanssa, Suomi ei yleensä voi verottaa sosiaalilainsäädäntöön perustumattomia eläkkeitä. (Helminen 2005, 327.) Jos Espanja katsotaan henkilön asuinmaaksi, Suomi ei voi verottaa rajoitetusti verovelvollisen saamia vapaaehtoisia eläkevakuutuksia.

## 2.5 Espanjaan muuttaneen suomalaisen eläkkeensaajan verotus

Verotusmenettelyyn liittyvät säännökset saattavat vaikuttaa monimutkaisilta. Siksi havainnollistetaan seuraavalla kahdella esimerkillä, miten verotusmenettely käytännössä toimii. Esimerkeissä käytetään julkisoikeudelliseen ja yksityisoikeudelliseen työsuhteeseen perustuvia eläkkeitä.

Oletetaan, että julkisen sektorin virkamies muuttaa Espanjaan eläkepäiviksi. Tällöin eläkkeen verotusta määrättäessä sovelletaan kolmen vuoden sääntöä. Muuttovuonna ja kolmena sitä seuraavana vuonna saatavasta eläkkeestä toimitetaan normaalisti ennakonpidätys ja verotus Suomessa. Virkamies on kolmen vuoden säännön perusteella Suomessa yleisesti verovelvollinen. Neljännen vuoden alussa virkamiehestä tulee Suomessa rajoitetusti verovelvollinen ja eläkkeestä aletaan periä 35 prosentin lähdeveroa. Lähdevero on 35 prosenttia riippumatta eläkkeen euromäärästä.

Jos virkamies haluaa heti muuttonsa jälkeen rajoitetun verovelvollisen aseman, hänen pitää osoittaa välittömästi Espanjaan muutettuaan, ettei hänellä ole tuloverolaisissa mainittuja olennaisia siteitä Suomessa, kuten pysyvää asuntoa tai perhettä. Valtiokonttorin maksamaa eläkettä ei katsota oleelliseksi siteeksi. Muuton tulee olla todellinen ja pysyvä. Käytännössä näytöksi riittää veroilmoituksessa tai sen liitteissä tehty selvitys lähdön syystä, kohde- maasta, miten pitkään ulkomailla on tarkoitus asua, perheen mukanaolosta sekä erityisestä Suomeen jäävästä omaisuudesta (Myrsky & Linnakangas 2005, 178).

Edellä esitettyjen mahdollisuuksien lisäksi virkamiehellä on mahdollisuus hakea Espanjan kansalaisuutta, jolloin eläkkeen verotusoikeus siirtyy verosopimuksen 19 artiklan perusteella suoraan Espanjalle siitä huolimatta, että Suomi maksaa eläkkeen.

Yksityisen sektorin työstä eläkettä saavan verotus poikkeaa julkisen sektorin virkamiehen eläkkeen verotuksesta. Jos Espanjan veroviranomainen pitää yksityiseltä sektorilta eläkettä saavaa verotuksellisesti Espanjassa asuvana, verosopimus estää yksityisen sektorin eläkkeen verotuksen Suomessa. Tällöin eläkkeestä ei Suomessa toimiteta ennakonpidätystä eikä



peritä lähdeveroa. Tämä tarkoittaa sitä, että Espanjalla on yksityisen sektorin eläkkeeseen yksinomainen verotusoikeus. Eläkkeensaaja on tällöin Suomessa rajoitetusti verovelvollinen.

Vaikka eläkeläisen katsottaisiinkin olevan Suomessa yleisesti verovelvollinen, yksityisen työsuhteen eläke verotetaan yksinomaan siinä valtiossa, jossa verovelvollisen verosopimuksen mukaan katsotaan asuvan eli Espanjassa. Lisäksi edellytetään, että eläkkeensaajalla on siellä pysyvä asunto ja ettei hänellä ole pysyvää asuntoa Suomessa. Pysyvänä asuntona ei pidetä esimerkiksi hotelli- ja täysihoidolamajoitusta eikä Suomessa olevaa ympärivuotiseen käyttöön soveltumatonta kesämökkiä. (Myrsky & Linnakangas 2005, 181).

### 3 ELÄKEVEROTUS SUOMESSA JA ESPANJASSA: VERTAILUA

Suomalaisen ja espanjalaisen eläkeverotuksen vertailua varten esitellään ensin kummankin maan eläkeverotuksen keskeisiä perusteita ja sen jälkeen havainnollistetaan eläkeverotusta yksinkertaisin verotuslaskelmin.

#### 3.1 Eläkeverotus Suomessa

Suomessa on vuodesta 1993 lähtien sovellettu eriytettyä tuloverojärjestelmää. Järjestelmän mukaisesti veronalainen tulo jaetaan ansio- ja pääomatuloon. Eriytetyssä tuloverojärjestelmässä kukin maksaa veroa omista tuloistaan riippumatta siviilisäädystä tai perheen koosta. Ansiotuloa ovat muun muassa palkkatulo, yrittäjätulon ansiotulo-osuus sekä eläketulo ja muut veronalaiset sosiaalietuudet. Verotettava tulo määrätään valtion- ja kunnallisverotuksessa erikseen bruttotulon ja siitä tehtävien vähennysten perusteella. Kustakin ansiotulolajista maksettavat verot määräytyvät verotettavan tulon sekä siihen kohdistettavien veroprosenttien ja veroluonteisten maksujen perusteella. (www.vm.fi. 2005.)

Eläkkeet katsotaan suomalaisessa verotuksessa ansiotuloiksi, joten niiden verotus määräytyy pääasiassa samoin kuin muidenkin ansiotulojen. Muista ansiotuloista tehtävien vähennysten lisäksi eläketulosta voidaan tehdä eläketulovähennys sekä eräissä tapauksissa myös invalidivähennys. (Toimeentuloturva 2005, 308.) Verotukseen vaikuttavat myös kirkon tuloveroprosentti ja sairausvakuutusmaksu.

Eläketulosta tehdään ennen eläkkeen maksamista ennakonpidätys. Se toimitetaan verottajan laskeman ja eläkkeensaajalle ilmoitetun pidätysprosentin mukaisesti. Ennakonpidätysprosenttiin vaikuttavat eläkkeensaajan arvioidut tulot ja hänen verovähennyksensä. Eri perusteiden määräämiin eläketuloihin sovelletaan yhtäläisin perustein määräätyvää eläkkeiden ennakonpidätysprosenttia. Ennakonpidätys pyritään toimittamaan siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin eläkkeestä menevän lopullisen veron määrää. (Toimeentuloturva 2005, 311.)

Valtion progressiivista tuloveroa maksetaan valtionverotuksessa verotettavan tulon perusteella. Veron suuruus määräytyy valtion tuloveroasteikon mukaan. Valtion ohella kunnat keräävät ansiotuloista veroja. Kunnallisveroa maksetaan kunnallisverotuksessa verotettavan tulon perusteella kunnallisveroprosentin mukaan. Kukin kunta määrää vuosittain oman veroprosenttinsa. (www.vm.fi 2005.)

Vuonna 2005 kunnallisveroprosentti vaihteli 16,00:sta 21,00:een. Keskimääräinen kunnallisveroprosentti vuonna 2005 oli 18,30. Vaikka kunnallisveroprosentti on kaikille kunnan asukkaille sama, maksettava vero lasketaan kunnallisverotuksessa verotettavan tulon perusteella. Siten kunnallisveron määrään vaikuttavat kunnan veroprosentin ja ansiotulojen lisäksi tulosta kunnallisverotuksessa tehdyt vähennykset. (www.vm.fi 2005.)

Kirkollisveroa maksavat evankelisluterilaisten ja ortodoksisten seurakuntien jäsenet. Kukin seurakunta määrää kirkollisveroprosenttinsa vuosittain. Vuonna 2005 kirkollisveroprosentti vaihteli 1,00:n ja 2,25:n välillä. (www.vm.fi 2005.) Keskimääräinen kirkollisveroprosentti oli 1,33 (www.veronmaksajat.fi 2005a).

Vakuutetun sairausvakuutusmaksua maksetaan Kansaneläkelaitokselle. Vuonna 2005 maksu oli 1,50 prosenttia kunnallisverotuksessa verotettavasta tulosta. Sairausvakuutusmaksun prosentti oli sama kaikilla suomalaisilla. (www.vm.fi 2005.) Yksityisen sektorin eläkkeensaajilta ei vielä muutama vuosi sitten peritty sairausvakuutusmaksua Espanjaan maksetuista eläkkeistä. Tilanteeseen tuli kuitenkin muutos 1.1.2004, jolloin Euroopan unionin maihin maksettavista yksityisen sektorin eläkkeistä alettiin periä sairausvakuutusmaksua. Sairausvakuutuslain 18 luvun 8 §:n nojalla toisessa EU-valtiossa asuva eläkkeensaaja on velvollinen suorittamaan vakuutetun sairausvakuutusmaksua senkin jälkeen, kun hän ei enää kuulu Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvalainsäädännön piiriin.

Uusi sairausvakuutusmaksu koskee myös Espanjaan muuttaneita suomalaisia, jotka saavat eläkkeensä Suomesta ja joiden sairaanhoidon kustannuksista Suomi vastaa. Maksun perii eläkkeen maksaja. Nykyisin sairausvakuutusmaksu pidätetään lähes poikkeuksetta Espanjaan maksetuista eläkkeistä. Sairausvakuutusmaksua ei kuitenkaan peritä sellaisesta eläk-

keestä, josta pidätetään Suomeen täysi 35 prosentin suuruinen lähdevero. Tässä tapauksessa lähdeveron katsotaan kattavan myös sairausvakuutusmaksu (Helminen 2005, 325).

### 3.2 Eläkeverotus Espanjassa

Espanjan verotusjärjestelmä on ollut jatkuvien muutosten kohteena. Maassa toteutettiin kaksikin verouudistusta 1990-luvulla. Vuonna 1991 aviopareille annettiin oikeus myös erillisverotukseen. Vuonna 1999 pieni- ja keskituloisten palkansaajien tuloveroasteita alennettiin ja verotettavan tulon alarajaa nostettiin. Samalla veroasteikon luokkia vähennettiin kuudesta viiteen ja rajaveroprosenttia alennettiin. Verottajan tavoitteena on ollut yksinkertaistaa verotusta ja nopeuttaa veronpalautuksia. (Kurjenoja 2005, 15.)

Kun Suomessa verotus jakautuu valtion ja kuntien kesken, Espanjassa verottavat valtio ja maakunnat. Yksi suurimmista muutoksista on ollut vuonna 2002 voimaanastunut uusi maakuntien rahoitusmalli. Aiemmin valtion ja maakuntien verotus oli jakautunut siten, että 85 prosenttia verovaroista oli ohjautunut valtiolle ja 15 prosenttia maakunnille. Uudessa mallissa maakuntien osuus nostettiin 30 prosenttiin valtion osuuden laskiessa 70 prosenttiin. Muutoksesta ei aiheutunut veronkorotuksia. (Westerdahl 2001, 87.)

Impuesto sobre la renta de las personas físicas (I.P.R.F.) on välitön progressiivinen vero, joka kohdistuu henkilön ja hänen perheensä kalenterivuoden aikana ansaitsemaan tuloon. Maksun suuruuteen vaikuttaa henkilön perhetilanne vuoden viimeisenä päivänä. (Westerdahl 2001, 88.) Vuonna 1991 voimaan tulleen erillisverotuksen periaatteen mukaisesti aviopuolisot ovat voineet valita joka vuosi erikseen, verotetaanko tulot yhteis- vai erillisverotuksessa. Näin ollen verotettavilla on ollut mahdollisuus valita itselleen edullisin vaihtoehto. (Westerdahl 2001, 95.)

Espanjassa maksetaan myös kirkollisveroa. Espanjan ja Vatikaanin välisessä sopimuksessa mainitaan, että Espanja avustaa katolista kirkkoa. Vero sisältyy valtion veroon, joten veronmaksajan ei tarvitse erikseen huolehtia sen maksamisesta. (Westerdahl 2001, 96–97.)

Verotettava tulo muodostuu muun muassa saaduista ansioista, eläkkeestä sekä irtaimistosta ja kiinteistöstä. Verotuksen kohteena on käytettävissä oleva tulo eli rahamäärä, josta on tehty verovähennykset. Veroprosentti määräytyy tämän nettotulon perusteella, jonka jälkeen voidaan vielä tehdä maakuntakohtaisia erillisvähennyksiä. (Westerdahl 2001, 88.)

Espanjassa asuvan suomalaisen eläkeverotus noudattelee espanjalaista tuloveroasteikkoa. Valtionvero ja maakuntaverot lasketaan yhteen kokonaisverotuksen määräämiseksi. Huolimatta siitä, missä maakunnassa verovelvollinen asuu sekä siitä, onko aviopuolisoiden valitsema veroilmoitusmuoto yhteinen vai erillinen, noudatetaan kahta verotaulukkoa: valtiollista (cuota estatal) ja maakunnallista (cuota autonómica). (www.enetti.com 2004d.)

### 3.3 Suomen ja Espanjan eläkeverotuksen vertailua

Suomen ja Espanjan eläkeverotusta tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä muutama näkökohta. Ensinnäkin eläkkeiden verotus määräytyy aina tapauskohtaisesti sekä Suomessa että Espanjassa. Lisäksi Suomessa eläketulosta tehtävät vähennykset enempää valtion- kuin kunnallisverotuksessakaan eivät ole identtisiä Espanjan valtiollisessa ja maakunnallisessa verotuksessa tehtävien vähennysten kanssa.

Jäljempänä esitettävien verotuslaskelmien avulla havainnollistetaan Suomen ja Espanjan eläkeverotusta. Koska Suomen ja Espanjan verotuskäytännöt eroavat yksityiskohdissaan, on aiheellista pitää laskuesimerkit mahdollisimman pelkistettyinä. Tämän vuoksi on eläketulosta tehtävät vähennykset jätetty laskuesimerkkien ulkopuolelle. Luonnollisesti annetut esimerkit ovat vain suuntaa-antavia.

Vuonna 2005 Suomen tuloverotus toimitettiin alla olevan taulukon (taulukko 1) mukaisesti.

Taulukko 1 Suomen tuloveroasteikko 2005 (www.veronmaksajat.fi, 2005b)

Verotettavaa tuloa	Vero alarajan kohdalla	Vero alarajan ylittävästä osasta
12 000 – 15 400 €	8 €	10,5 %
15 400 – 20 500 €	365 €	15 %
20 500 – 32 100 €	1 130 €	20,5 %
32 100 – 56 900 €	3 508 €	26,5 %
56 900 € -	10 080 €	33,5 %

Valtion progressiivisen verotuksen lisäksi eläkkeistä peritään suhteellinen kunnallisvero, joka vuonna 2005 oli keskimäärin 18,30 prosenttia. Koska Espanjan valtionveroon sisältyy automaattisesti kirkollisveron osuus, otetaan erikseen huomioon jäljempänä esitettävissä suomalaista verotusta käsittelevissä laskelmissa vuoden 2005 keskimääräinen kirkollisveroprosentti 1,33. Niin ikään Suomen eläkeverotusta koskeviin laskuihin sisällytetään sairausvakuutusmaksu, 1,5 prosenttia kunnallisverotuksessa verotettavasta tulosta.

Espanjan tuloveroasteikossa 2005 (taulukko 2) ovat yhteenlaskettuina valtionvero ja maakuntaverot.

Taulukko 2 Espanjan tuloveroasteikko 2005 (Kurjenoja 2005, liite I, 2/5)

Verotettavaa tuloa	Vero alarajan ylittävästä osasta
– 4 080 €	15 %
4 080 – 14 076 €	24 %
14 076 – 26 316 €	28 %
26 316 – 45 900 €	37 %
45 900 € –	45 %

Espanjan maakuntaverot on siinä mielessä samantyyppinen kuin Suomen kunnallisvero, että samoin kuin Suomen kunnat, myös Espanjan maakunnat pystyvät vaikuttamaan veroprosentin suuruuteen. Erotuksena Suomen suhteelliseen kunnallisveroon nähden Espanjan maakuntaverot ovat progressiiviset. Sekä Suomessa että Espanjassa valtionverot ovat progressiiviset.

Verotuslaskelmissa käytetään kolmea erisuuruista tulotasoa, joilla tarkastellaan eläkeläisen verotuksen määräytymistä Suomessa ja Espanjassa. Oletuksena on, että esimerkkitapauksissa on kyseessä yksinäinen henkilö, jolla ei verotettavan eläketulon lisäksi ole muita tuloja eikä varallisuutta. Laskelmien lähtökohtana on vuoden 2004 keskimääräinen suomalaisen eläketulo, 1 130 euroa kuukaudessa (www.etk.fi 2005). Vertailun vuoksi todettakoon, että espanjalaisen eläkkeensaajan keskimääräinen eläke vuonna 2002 oli vain vähän alle 500 euroa kuukaudessa (www.ine.es 2005).

Esimerkki 1: eläke 13 560 euroa vuodessa

Eläkkeen verotus Suomessa

a) valtionverotus

vero alarajan 12 000 euroa kohdalla	8 €
12 000 euron ylittävältä osalta:	
13 560 – 12 000 = 1 560 €, veroprosentti 10,5	
<u>10,5 x 1 560 €</u>	<u>164 €</u>
valtionvero	172 €
b) keskimääräinen kunnallisveroprosentti 18,30	
kunnallisvero 18,30 x 13 560 €	2 481 €
c) keskimääräinen kirkollisveroprosentti 1,33	
kirkollisvero 1,33 x 13 560 €	180 €
d) sairausvakuutusmaksu 1,5 %	
<u>1,5 x 13 560 €</u>	<u>203 €</u>
yhteensä:	3 036 €

## Eläkkeen verotus Espanjassa

4 080 euroon asti veroprosentti 15:

15 x 4 080 € 612 €

alarajan 4 080 euroa ylittävältä osalta:

13 560 – 4 080 = 9 480, veroprosentti 24

24 x 9 480 € 2 275 €

yhteensä: 2 887 €

Ensimmäisessä laskuesimerkissä veronalainen eläke vuositasolla on 13 560 euroa. Suomessa maksetaan eläkkeestä veroja 3 036 euroa, Espanjassa 2 887 euroa. Tämän laskuesimerkin mukaan suomalaiset maksavat vuodessa veroja 149 euroa enemmän kuin espanjalaiset. Näin laskettuna Suomen veroprosentiksi tulee 22 ja Espanjan 21. Verotuksesta syntyvä ero on varsin marginaalinen, ja laskuesimerkki tukeekin Kurjenojan (2005) tutkimustulosta, jonka mukaan suomalaisten pieni- ja keskituloisten verotus lähenee eurooppalaista keskitasoa.

Esimerkki 2: eläke 27 120 euroa vuodessa (2 x 13 560 euroa)

## Eläkkeen verotus Suomessa

a) valtionverotus

20 500 euroon asti vero 1 130 €

20 500 euron ylittävältä osalta:

27 120 – 20 500 = 6 620, veroprosentti 20,5

20,5 x 6 620 € 1 357 €

valtionvero 2 487 €

b) keskimääräinen kunnallisveroprosentti 18,30

kunnallisvero 18,30 x 27 120 € 4 963 €

c) keskimääräinen kirkollisveroprosentti 1,33

kirkollisvero 1,33 x 27 120 € 361 €



d) sairausvakuutusmaksu 1,5 %

<u>1,5 x 27 120 €</u>	407 €
yhteensä:	8 218 €

Eläkkeen verotus Espanjassa

4 080 euroon asti veroprosentti 15:

15 x 4 080 €	612 €
--------------	-------

välillä 4 080 – 14 076 = 9 996, veroprosentti 24:

24 x 9 996 €	2 399 €
--------------	---------

välillä 14 076 – 26 316 = 12 240, veroprosentti 28:

28 x 12 240 €	3 427 €
---------------	---------

välillä 26 316 – 27 120 = 804, veroprosentti 37:

<u>37 x 804 €</u>	297 €
-------------------	-------

yhteensä:	6 735 €
-----------	---------

Toisessa laskuesimerkissä on keskimääräinen vuosittainen eläketulo kaksinkertaisena, jolloin eläke on 27 120 euroa vuodessa. Tämän laskuesimerkin mukaan Suomessa 27 120 euron eläketulosta verotetaan 8 218 euroa, Espanjassa 6 735 euroa. Laskutavan mukainen maiden välinen verotuksen ero vuositasolla on 1 483 euroa. Suomen kokonaisveroprosentti on 30, Espanjan 25. Tämän esimerkin perusteella espanjalainen verotus näyttää olevan jo kevyempää kuin suomalainen.

Esimerkki 3: eläke 40 680 euroa vuodessa (3 x 13 560 euroa)

#### Eläkkeen verotus Suomessa

a) valtionverotus

32 100 euroon asti vero 3 508 €

32 100 euron ylittävältä osalta:

$40\,680 - 32\,100 = 8\,580$ , veroprosentti 26,5

$26,5 \times 8\,580 \text{ €}$  2 274 €

valtionvero 5 782 €

b) keskimääräinen kunnallisveroprosentti 18,30

kunnallisvero  $18,30 \times 40\,680 \text{ €}$  7 444 €

c) keskimääräinen kirkollisveroprosentti 1,33

$1,33 \times 40\,680 \text{ €}$  541 €

d) sairausvakuutusmaksu 1,5 %

$1,5 \times 40\,680 \text{ €}$  610 €

yhteensä: 14 377 €

#### Eläkkeen verotus Espanjassa

4 080 euroon asti veroprosentti 15:

$15 \times 4\,080 \text{ €}$  612 €

välillä  $4\,080 - 14\,076 = 9\,996$ , veroprosentti 24:

$24 \times 9\,996 \text{ €}$  2 399 €

välillä  $14\,076 - 26\,316 = 12\,240$ , veroprosentti 28:

$28 \times 12\,240 \text{ €}$  3 427 €

välillä  $26\,316 - 40\,680 = 14\,364$ , veroprosentti 37:

$37 \times 14\,364 \text{ €}$  5 315 €

yhteensä: 11 753 €

Kolmannessa esimerkissä veronalainen eläke on 40 680 euroa vuodessa eli vuoden 2004 keskimääräinen suomalainen eläke kolminkertaisena. Suomi verottaa eläkkeestä edellä esitetyn laskelman mukaan 14 377 euroa, Espanja 11 753 euroa. Näin laskettuna Suomessa veronmaksaja joutuu maksamaan veroa 2 624 euroa espanjalaista verovelvollista enemmän.

Jos vero maksetaan Suomeen, veroprosentti on 35, Espanjaan maksettaessa se on 29. Jälleen Kurjenojan (2005) tutkimuksen mukaisesti on havaittavissa, että Suomen progressiivinen verotus verrattuna eurooppalaiseen on kireää tulotason noustessa keskitasoa korkeammalle. Tarkasteltavalla tulotasolla Suomen progressiivisen verotuksen kokonaisprosentti osoittautuu suunnilleen yhtä suureksi kuin Suomen lähdeveroprosentti.

### 3.4 Eläkeverotuksen erot Suomen ja Espanjan välillä

Eläkeverotuksen vertailun helpottamiseksi alla olevissa taulukoissa 3, 4 ja 5 on esitetty esimerkkilaskuihin perustuva Suomen ja Espanjan eläkeverotusta koskeva vertailu. Lisäksi on laskettu Suomen lähdeveroprosentin mukaiset verot. On muistettava, että laskuesimerkit ja vertailut ovat likimääräisiä ja ainoastaan suuntaa-antavia.

Taulukko 3 Suomen eläkeverotus

Eläketulo / vuosi	Yhteenlaskettu valtion-, kunnan- ja kirkollisvero sekä sairausvakuutusmaksu	Veroprosentti
13 560 €	3 036 €	22
27 120 €	8 218 €	30
40 680 €	14 377 €	35

Taulukko 4 Espanjan eläkeverotus

Eläketulo / vuosi	Yhteenlaskettu valtionvero (sisältää kirkollisveron) ja maakuntaveron	Veroprosentti
13 560 €	2 887 €	21
27 120 €	6 735 €	25
40 680 €	11 753 €	29

Taulukko 5 Suomen lähdeverotus

Eläketulo / vuosi	Lähdevero, sisältää sairausvakuutusmaksun	Lähdeveroprosentti
13 560 €	4 746 €	35
27 120 €	9 492 €	35
40 680 €	14 238 €	35

Kuten taulukoista käy ilmi, tulotason noustessa Suomen tuloverotus kiristyy Espanjan tuloverotusta korkeammaksi. Esimerkeissä alimmalla tulotasolla maiden väliset prosentti- ja euromääräiset erot ovat pieniä. Keskimmaisella tulotasolla Suomen veroprosentti nousee tämän laskelman mukaan jo viisi prosenttiyksikköä Espanjan veroprosenttia korkeammaksi. Korkeimmalla tulotasolla vastaava ero on noin kuusi prosenttiyksikköä, jolloin ero saattaa tuoda veronmaksajalle ainakin jonkin verran säästöä, jos vero peritään Espanjan verotuksen mukaisesti.

Suomen lähdeverotus aiheuttaa ristiriitaisen tilanteen. Pienillä ja keskitason eläketuloilla lähdeverotus on huomattavasti tiukempaa kuin yleisesti verovelvollisiin sovellettava Suomen progressiivinen tuloverotus. Tältä kannalta tilanne on epäsuhtainen, koska se asettaa verovelvolliset eriarvoiseen asemaan. Mitä suuremmat tulot ovat, sitä edullisemmaksi käy suhteellinen 35 prosentin lähdeverotus verrattuna Suomen progressiiviseen verotukseen. Tässä tapauksessa rajoitetusti verovelvollisen asema voi keskimääräistä korkeammilla tulotasoilla osoittautua edulliseksi verrattuna yleisesti verovelvollisen statukseen.

## 4 MIKSI ESPANJAAN ELÄKEPÄIVIKSI: KYSELYN ANALYYSI

### 4.1 Kyselykaavake Fuengirolan eläkeläisille

Yhtenä tutkimuksen tavoitteista oli selvittää verosopimuksen ja verotusmenettelyn sekä muuttopäätöksen välistä yhteyttä käytännön tasolla. Tätä tarkoitusta varten tehtiin kysely Aurinkorannikon Fuengirolaan muuttaneiden eläkeläisten keskuudessa.

Saatekirje ja kyselykaavake (liitteet 1 ja 2) lähetettiin lokakuun 2005 puolessa välissä Suomi-Seuran Espanjan yhdyshenkilölle Maija Patalalle, joka toimitti ne täytettäväksi seuran jäsenistölle. Kaavakkeen palautuksen takarajaksi asetettiin marraskuun puoliväli 2005, mutta täytetyt kaavakkeet tulivat takaisin jo lokakuun viimeisellä viikolla. Tavoitteena oli saada 30 vastausta. Lopulta vastauksia tuli yhteensä 32.

Kyselykaavake on survey-tyyppinen lomake. Siinä on kaiken kaikkiaan 13 kysymystä, joista viimeinen kysymys sisältää kuusi alakohtaa. Lisäksi kaavakkeen lopussa on tilaa vastaajien lisäkommenteille. Kyselykaavakkeeseen liitettyssä saatekirjeessä esitettiin toivomus, että mahdollisimman moneen kysymykseen vastattaisiin, mutta vastaajan niin halutessa hän sai olla vastaamatta. Niin ikään toivottiin, ettei kaavaketta vietäisi kotiin, koska kotiin vietynä se saattaisi jäädä palauttamatta. Tämän vuoksi kyselykaavake täytettiin Suomi-Seuran jäsenistön kokouksen yhteydessä, joten vastaajiksi valikoituivat ne, jotka kaavakkeen täyttöpäivänä olivat läsnä Suomi-Seuran järjestämässä tapaamisessa.

Kyselykaavakkeella oli kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli luoda profiilia Espanjaan muuttaneista eläkeläisistä kyselyn taustaksi. Tähän tavoitteeseen liittyvissä kysymyksissä 1–6 kysyttiin iän ja sukupuolen ohella koulutusta, kielitaitoa ja Suomen paikkakuntaa, jolta vastaaja oli muuttanut Espanjaan.

Toisena tavoitteena oli selvittää verotuskäytännön vaikutuksia muuttopäätökseen. Tämän tavoitteen kannalta oleellisimpia olivat kysymykset 7–13. Kysymyksien 7–9 tarkoitus oli saada selville yleisiä Espanjan muuttoon liittyviä näkökohtia, kuten muuttosyyt ja muuton

harkinta-aika. Kysymykset 10–12 koskivat vastaajien omaa eläkeperustetta, kuukausittaista eläkkeen määrää sekä veroprosenttia. Viimeinen kysymys koostui kuudesta monivalintakysymyksestä, joissa haettiin verotuksen ja muuttopäätöksen välisiä yhtymäkohtia.

Seuraavassa analysoidaan vastaukset kaavakkeen kysymysjärjestyksessä. Osa tilastoista esitetään tämän kappaleen yhteydessä. Tarkemmat tilastot ovat liitteenä (liite 3). Erityisesti kysymysten 7–13 koskevia tuloksia luettaessa on syytä huomata, että eläke ja siihen liittyvät yksityiskohdat ovat henkilökohtaisia ja arkaluontoisiakin asioita, joita ei ehkä mielellään ilmoiteta. Yksi vastaaja kieltäytyi vastaamasta viimeisiin kysymyksiin tähän syyhyn vedoten.

#### 4.2 Vastaajien profiili

Vastaajien sukupuolijakauma oli varsin homogeeninen. Naisia oli 17 (53 prosenttia) ja miehiä 15 (47 prosenttia). Leppälän (2002, 96) mukaan Espanjan Aurinkorannikolle muuttaneiden joukossa oli tasaisesti miehiä ja naisia aina 1990-luvulle asti. Sen jälkeen enemmistö muuttajista oli miehiä.

Vastaajien syntymävuodet vaihtelivat aina vuodesta 1922 vuoteen 1947, mutta vähän yli puolet vastaajista oli syntynyt 1940-luvun alussa. Vastaajien keski-ikä oli 66 vuotta. Kariston (2000, 41) mukaan vuosituhaten vaihteessa oli tyypillinen Espanjan talviasukas työelämästä jo irtautunut, keskimäärin 50–70 -vuotias maaseudun kasvatti. Hän oli kokenut sosiaalisen nousun ja elinolojen voimakkaan muutoksen. Näistä lähtökohdista oli tehty pitkä työrupeama, jonka aikana elintaso oli noussut.

Koulutustaustaltaan vastaajat jakautuivat seuraavasti:

kansakoulu	1 henkilö	(3 %)
keskikoulu	2	(6 %)
lukio	4	(13 %)
ammattikoulu	6	(19 %)
opistoasteen tutkinto	14	(44 %)
alempi korkeakoulututkinto	3	(9 %)
ylempi korkeakoulututkinto	2	(6 %)

Lähes puolet vastaajista oli suorittanut opistoasteen tutkinnon. Toiseksi eniten oli ammattiasteen tutkinnon suorittaneita ja sen jälkeen eniten lukion käyneitä. Alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja oli suorittanut yhteensä viisi henkilöä. Pelkän kansa- tai keskikoulun käyneitä oli kolme.

Opistoasteen tutkinnon suorittaneet muuttajat erottuvat vahvasti omana ryhmänään. Vaikka korkeakoulututkintojen määrä on vähäisempi opistotason tutkintoihin verrattuna, koulutusta koskevaan kyselyyn annetut vastaukset tukevat muun muassa Leppälän (2002, 96) ja Kariston (2000, 18) tutkimustulosta, jonka mukaan varsin hyvin koulutetut eläkeläiset muuttavat Espanjaan.

Sitä, että Espanjaan muuttaneet eläkeläiset ovat keskimäärin paremmin koulutettuja vahvistaa niin ikään Tilastokeskuksen tilasto ([www.tilastokeskus.fi](http://www.tilastokeskus.fi) 2005a). Sen mukaan vuonna 2003 oli 65-vuotiaista tai vanhemmista henkilöistä noin kolmasosalla ja 60–65-vuotiaista noin puolella ylioppilastutkinto, ammatillisessa oppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettu tutkinto. Kyselyyn vastanneista yli 90 prosentilla oli jokin edellä mainituista tutkinnoista.

Kielitaidon perusteella vastaajat jakautuivat seuraavasti:

suomi	32 henkilöä	(100 %)
englanti	17	(53 %)
ruotsi	13	(41 %)
espanja	10	(31 %)
muut kielet	14	(43 %)

Kaikki vastaajat olivat suomenkielisiä. Vieraista kielistä parhaiten osattiin englantia ja sen jälkeen ruotsia. Enemmän tai vähemmän sujuvasti espanjaa puhui 10 henkilöä. Myös saksa ja ranskaa osattiin, sekä yksittäiset henkilöt taisivat viroa, tanskaa ja venäjää.

Vastaajien voi sanoa olevan ikäänsä nähden varsin kielitaitoisia. Puolet vastanneista puhui suomen ohella englantia ja espanjaakin lähes kolmasosa. Tosin monet muuttajista olivat lisänneet kommentiksi, ettei espanja ollut kovin sujuvaa, mutta arkipäivän tilanteisiin kuitenkin riittävää. Välttämättä muuttajien ei tarvitse osata vieraita kieliä, koska Aurinkorannikolla on runsaasti suomalaisia ja eläkeläisten tarvitsemia palveluita on hyvin saatavissa suomeksikin.

Muuttopaikkakunnat vaihtelivat aina Etelä-Suomen pääkaupunkiseudusta Lapin Rovaniemeen. Lääneittäin muuttajat jakautuivat seuraavasti:

Etelä-Suomen lääni yhteensä	18 henkilöä	(60 %)
Länsi-Suomen lääni yhteensä	8	(27 %)
muut lääni	4	(13 %)

Muuttopaikkakunta läänijaon mukaisesti ryhmiteltynä osoittaa, että lähes yhdeksän kymmenestä oli muuttanut Espanjaan Etelä- ja Länsi-Suomen lääneistä. Neljä muuttajaa oli muista lääneistä.



Suuri osa muuttopaikkakuntaa koskevaan kysymykseen vastanneista oli ennen Espanjaan muuttoaan asunut Etelä-Suomessa ja siellä kaupungeissa. Leppälän (2002, 42–43) pro gradu -tutkielman tulosten mukaan 1960-luvulta 1980-luvulle enemmistö muuttajista oli lähtöisin Etelä-Suomesta ja kaupungeista, mutta 1980-luvulta lähtien maaseudulta Espanjaan muuttaneiden lukumäärä kohosi.

Aika, josta eläkeläiset olivat asuneet ainakin osan vuotta Espanjassa, vaihteli yhdestä vuodesta 37 vuoteen. Neljää vastaajaa lukuun ottamatta kaikki olivat asuneet siellä alle kymmenen vuoden ajan, keskimäärin viisi vuotta. Suurin osa oli muuttanut Espanjaan eläkepäivien koitettua. Vain muutama vastaaja oli asunut Espanjassa jo ennen kuin oli saavuttanut eläkeiän.

Etelään suuntautuvalla muutolla tyypillistä näyttäisi olevan kausiluonteisuus. Monet eläkeläiset viettävät talvet etelässä ja palaavat kesäksi Suomeen. Kyse ei ole maassamuutosta tai siirtolaisuudesta sanan vakiintuneessa merkityksessä, vaan edestakaisesta kausimuutosta (Karisto 2000, 7), kausisiirtolaisuudesta tai uussiirtolaisuudesta (Helppikangas & Hiltunen 1992, 20–22). Aurinkorannikosta on tullut kansainvälinen eläkeläisten asuinpaikka, sillä paitsi Pohjoismaista sinne muuttaa eläkeläisiä eri puolilta Eurooppaa (Casado-Díaz, Kaiser & Warnes 2004, 355–356).

Eläkeläisten muuttoliike Espanjaan edustaa aivan uudentyyppistä maastamuuton muotoa. Espanjaan ei juurikaan muuteta työn perässä ja taloudellisten rakennemuutosten työntäminä, vaan yleensä vasta nimenomaan eläkeiässä (Karisto 2000, 7), kuten suurin osa kyselyyn vastanneista.

Kysymyksessä 7 kysyttiin, asuuko vastaaja Espanjassa yksin vai onko hänellä asuinkumppani. Vastanneista 24 asui aviopuolison, avopuolison, sukulaisen tai ystävän kanssa. Vaikka suurin osa asui yhdessä jonkun kanssa, vastauksista ei käynyt ilmi, oliko heillä asuinkumppanina puoliso. Jos oli, tulos olisi samansuuntainen kuin Leppälän (2002, 96) esittämä, jonka mukaan suurin osa muuttajista oli naimisissa. Espanjassa yksin asuvia vastaajia löytyi kahdeksan, jotka kaikki olivat naisia. Tilastokeskuksen laatimasta tilastosta

(www.tilastokeskus.fi 2005b) Suomen väestö iän mukaan vuoden 2004 lopussa käy ilmi Suomen väestön ikärakenne, jonka mukaan naisten osuus kasvaa vanhemmissa ikäluokissa.

Muuttosuunnitelmia koskevan kysymyksen (kysymys 8) vastaukset vaihtelivat aina yhden kuukauden harkinta-ajasta 15 vuoteen. Ajankohtaa, jolloin eläkeläinen on alkanut harkita Espanjaan muuttamista, on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Monelle muutto voi olla pitkäaikainen haave, jonka toteuttaminen vasta eläkeiässä tulee ajankohtaiseksi.

Vastauksista käy ilmi, että muuttoa kuitenkin pohdittiin 1-2 vuotta. Muutaman vuoden harkinta-aika vaikuttaa kohtalaiselta, kun ajatellaan käytännön järjestelyjä, jotka pitää hoitaa kuntoon ennen muuttamista. Etenkin, jos kyseessä on pysyvä muutto, vaatii päätöksen kypsyttely todennäköisesti enemmän aikaa.

Espanjaan muuttavat eläkeläiset voisi yleisesti ottaen jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, kuinka nopeasti muuttopäätös syntyy. Yhden ryhmän muodostavat ne, jotka muuttavat vähitellen. Varsin usein nämä ihmiset saapuvat maahan ensin kuukaudeksi, sitten koko talveksi. Myöhemmin tästä järjestelystä tulee tapa, kun Suomen pimeimmät ja kylmimmät talvikuukaudet vietetään Espanjassa ja kesäksi palataan Suomeen. Nämä kausiasujat elävät usein ensin hotellissa alueeseen tutustuen. Seuraava askel on asunnon vuokraaminen Espanjasta. (www.enetti.com 2004b.)

Toinen ryhmä muuttaa Espanjaan kerralla. Vaikka ajatus muutosta onkin voinut olla mielessä jo pidempään, käy itse muutto usein hyvinkin nopeasti. Näillä muuttajilla ei tavallisesti ole mahdollisuutta asua kahdessa maassa, sillä taloudellisesti ajatellen matkustaminen kahden maan välillä ei ole kannattavaa eikä käytännöllistä. (www.enetti.com 2004b.) Kyselyyn vastanneiden joukosta löytyi sekä nopeasti Espanjaan muuttaneita että pitkään muuttoa harkinneita.

### 4.3 Muuttosyyt

Halutessaan vastaajat saivat antaa muuttosyyt koskevaan kysymykseen (9. kysymys) useampia vastauksia. Kaavakkeessa annettiin valmiiksi seitsemän eri vaihtoehtoa sekä lisäksi mahdollisuus mainita syitä, joita ei kyselykaavakkeesta löytynyt. Vastaajat esittivät seuraavia muuttosyyt:

terveydelliset syyt	23 henkilöä	(72 %)
eläkkeelle jääminen	18	(56 %)
verotus	6	(19 %)

Terveydelliset syyt osoittautuivat yleisimmiksi, sillä yli 70 prosenttia ilmoitti niiden olevan ainakin yksi myönteisen muuttopäätöksen tekoon vaikuttaneista syistä. Niin ikään eläkkeelle jääminen uusien mahdollisuuksien antajana sekä Espanjan verotuskäytäntö edesauttoivat myönteisen muuttopäätöksen tekemistä.

Muuttajan omien terveydellisten syiden, eläkkeelle jäämisen ja verotuksen lisäksi espanjalainen terveydenhuolto, golf-kentät, Espanjan ilmasto, avio-ongelmat, avioero, puolison kuolema, puolison löytyminen Espanjasta, puolison muutto Espanjaan sekä kiintymys ja yleinen mielenkiinto Espanjaa kohtaan olivat muuton syitä.

Monesti Espanjaan muuton panee liikkeelle yleisluonteinen elämänlaadun paranemiseen liittyvä toive etenkin talviaikaan. Espanjan miellyttävä ilmasto on etelään muuton merkittävä motivaatiotekijä; erityisesti etelän ilmaston terveellisyys niin fyysisen kuin psyykkisen hyvinvoinnin kannalta on monelle ikääntyvälle muuttajalle yksi tärkeimmistä muuton syistä. (Casado-Díaz, Kaiser & Warnes 2004, 374.)

Kariston (2000) toimittamassa teoksessa Suomalaiselämää Espanjassa mainittiin muuttopäätökseen vaikuttavina asioina terveydellisten syiden lisäksi erilaiset elämäntilanteisiin ja ihmissuhteisiin liittyvät muutokset. Eläköityminen itsessään on yleisin elämäntilannetta muuttava tekijä. Lähtöön voi varsinaisen eläkkeelle jäämisen lisäksi liittyä esimerkiksi

avioero, puolison kuolema tai vaikkapa uuden puolison löytyminen, jotka saattavat olla kimmokkeena maastamuuttoon. Kariston teoksessa (2000) esitetyt muuttosyyt ovat samoja, joita Fuengirolan eläkeläiset toivat esille kyselytutkimuksessa.

Mielikuvat halvemmista elinkustannuksista ja huolettomasta elämästä saattavat niin ikään houkutella myönteisen muuttopäätöksen tekoon. Mielikuville ja odotuksille ei välttämättä löydy todellisuudessa vastinetta. Yleinen hintatason nousu Espanjassa on tosiasia, johon on vaikuttanut ennen kaikkea euron käyttöönotto (Naskila 2004, 55).

Espanjan inflaatio kohosi euron käyttöönoton yhteydessä vuonna 2002 neljään prosenttiin, mikä aiheutti hintojen nousun kohti muun Euroopan tasoa. Selvästi Suomen hintoja halvempia olivat Espanjassa enää lähinnä juomat, tupakka, leipä sekä autot ja bensiini. (www.enetti.com 2004e; Palhus 2005, 6.) Kukaan kyselyyn vastanneista ei ilmoittanut Espanjan hintatasoa muuton syyksi.

Monille mahdollisuus suomalaista kevyempään eläkkeiden verotukseen saatta olla myönteinen argumentti päätöksenteossa. Esimerkiksi Kariston (2000) toimittamassa teoksessa kirjoittajat mainitsivat muutamaan otteeseen eläkkeiden verotuksen olleen ratkaiseva muuttopäätöstä edistävä tekijä. Ei verotus eivätkä muutkaan edellä mainitut muuttosyyt ole vain suomalaisten mainitsemia muuttopäätöstä vahvistavia tekijöitä. Esimerkiksi Ruotsissa on annettu hyvin samankaltaisia vastauksia kysymykseen, miksi ruotsalaiset eläkeläiset asuvat enemmän tai vähemmän pysyvästi nimenomaan Aurinkorannikolla. (Gustafsson 2001, 373-374.)

Edellä on käsitelty yleisimpiä muuttosyytä. Tärkeimmäksi henkilökohtaiseksi muuttosyykseen vastaajat nimesivät seuraavat:

terveydelliset syyt	12 henkilöä	(55 %)
eläkkeelle jääminen	3	(14 %)
Espanjan ilmasto	2	(9 %)
verotus	1	(4,4 %)
muut henkilökohtaiset syyt	4	(18 %)

Terveydelliset syyt olivat edelleen etusijalla. Eläkkeelle jääminen, Espanjan ilmasto, puolison muuttaminen Espanjaan, puolison löytyminen Espanjasta sekä kiintymys ja mielenkiinto Espanjaa kohtaan olivat Espanjaan muuton henkilökohtaisia syitä. Verotus oli vain yhdelle vastaajalle ensisijainen syy. Sitä vastoin pyydettyä nimeämään useampia muuttosyytä kuusi vastaajaa piti verotusta yhtenä tärkeimmistä syistä muuttoon.

Se, että vastaajat pitivät terveydellisiä syitä muita tärkeämpinä ei ole kovin yllättävää. Terveysteen liittyvät asiat mainittiin yleisimmin muuttosyiksi muun muassa Kariston (2000) kokoamissa kirjoituksissa. Niin fyysisen kuin psyykkisenkin terveyden kannalta suotuisa Espanjan ilmasto on monen ikääntyvän muuttajan mielestä oleellinen muuttoperuste. Kaksi vastaajaa mainitsi Espanjan ilmaston kaikkein tärkeimpänä muuttosyytä.

Eläkkeelle jääminen sinällään jopa tärkeimpänä muuttosyytä mainittiin myös monessa yhteydessä useimmiten yhdessä terveydellisten syiden kanssa. Kolme vastaajaa nimesi tämän tärkeimmäksi muuttoon vaikuttaneeksi tekijäksi. Eläköitymistä muuttosyytä voi tarkastella kolmannen iän käsitteen avulla. Käsitehän viittaa eräänlaiseen välivaiheeseen työuran päättymisen ja vanhuuden välissä. Eläkeläisillä on aikaa ja varaa panostaa omaan hyvinvointiinsa ja toteuttaa omia haaveitaan (Karisto 2002), joihin on hyvinkin voinut kuulua muutto Espanjaan.

Käsitys vanhenemisestä ja eläkkeellesiirtymisestä on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana suuresti. Eläkkeelle jääminen nähdäänkin nykyään eräänlaisena etappina ja uu-

den elämänvaiheen alkuna. Tässä vaiheessa työelämä on takana ja on siirrytty uuden aktiivisen elämäntavan piiriin. (Karisto 2002.) Kolmannessa iässä ihmisellä on mahdollisuus toteuttaa itseään ja tehdä kaikkea sitä, mitä hän on halunnut tehdä jo elämänsä varhaisemmissa vaiheissa. Tärkeää on, ettei vanhuutta nähdä enää vain riippuvuuden, heikkenemisen ja kuoleman odottelun kautena. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 11-12).

Kolmannen iän määritelmään sopii hyvin se jatkuvasti kasvava osa eläkeikää lähenevistä tai eläkkeellä jo olevista suomalaisista, joilla on suunnitelmissa viettää eläkepäivänsä Espanjassa. Eläkeläiselämää siellä pidetään ansaittuna palkintona ponnisteluista päivätyössä, jonka jälkeen on aikaa ja mahdollisuuksia huolehtia omasta hyvinvoinnista.

Vuonna 2001 ET –lehden tekemän kyselyn mukaan reilu kolmannes 45 vuotta täyttäneistä suomalaisista kertoi olevansa halukas eläkkeelle päästyään muuttamaan lämpimiin maihin ainakin osaksi vuotta (www.enetti.com 2004a). Tosin, kuten Karisto (Arola 2005, 25) on todennut, on helppo tehdä muuttosuunnitelmia, mutta niiden toteuttamiseen on pitkä askel.

Kun vastaaja sai mainita useampia muuttosyytiä, nousi Espanjan verotus kolmanneksi tärkeimmäksi syyksi, mutta tärkeimmäksi muuttosyyksi se nimettiin vain kerran. Tämän nojalla voisi ajatella, että ikääntyvän muuttajan muuttopäätöksen perustana on ennen kaikkea ajatus huolehtia omasta fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista ennen taloudellisia tekijöitä. Verotus voidaan nähdä muuttopäätöstä puoltavana asiana, mutta harvoin ainoana syynä.

Samoin kuin muuton harkinta-aika, myös muuttosyyt saattavat olla vaikeasti eriteltävissä. Monilla on varmasti useampia syitä, jotka johtavat myönteiseen päätökseen. Tuskin kukaan tekee päätöstään pelkästään yhden tekijän nojalla.

#### 4.4 Eläkkeet

Kysymyksessä 10 edellytettiin, että vastaaja saa ainakin jotakin sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa eläkettä, jonka verotusoikeus on verosopimuksen määräysten mukaisesti siirrettä-

vissä Espanjalle. Saatekirjeessä (liite 1) annetusta ohjeistuksesta huolimatta kolme vastaajaa paljastui henkilöiksi, joille maksettiin ainoastaan julkisen sektorin eläkettä, mikä kävi ilmi heidän täyttämistään kyselylomakkeista. Nämä kolme julkisen sektorin eläkeläistä sekä yksi, joka ei ollut minkään suomalaisen eläkejärjestelmän piirissä, on suljettu kysymyksiä 10, 11, 12 sekä 13 c, d ja e ulkopuolelle.

Kysymys 10 käsitteli sosiaalilainsäädäntöön perustuvien eläkkeiden lisäksi muita eläkkeitä kuten eläkettä julkisen virkasuhteen perusteella, yksityistä eläkevakuutusta, perhe-eläkettä, työkyvyttömyyseläkettä ja kansaneläkettä. Vastanneet saivat sosiaalilainsäädäntöön perustuvien eläkkeiden lisäksi seuraavia eläkkeitä:

eläke julkisen sektorin työsuhteen perusteella	15 henkilöä	(54 %)
yksityinen eläkevakuutus	12	(43 %)
perhe-eläke	4	(14 %)
työkyvyttömyyseläke	3	(11 %)
kansaneläke	0	(0 %)

Vastanneista yli puolet sai sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen lisäksi eläkettä julkisen sektorin työsuhteesta. Yksityinen eläkevakuutus oli yli 40 prosentilla vastanneista. Neljä henkilöä sai perhe-eläkettä ja kolme henkilöä verovapaata työkyvyttömyyseläkettä. Yksikään vastanneista ei kuulunut kansaneläkejärjestelmän piiriin.

Se, että yli 40 prosentilla vastanneista oli yksityinen eläkevakuutus, kertoo samasta asiasta, johon myös Järvinen (2004, 191) on kiinnittänyt huomiota: yksityinen eläkevakuutus enenevässä määrin täydentää sosiaalivakuutusta. Järvisen havainnon ohella voi pohtia, ovatko Espanjaan muuttavat eläkeläiset keskimääräistä varakkaampia henkilöitä, joilla on mahdollisuus yksityiseen eläkevakuutukseen.

Kansaneläkkeen saajia ei ollut vastaajien joukossa, mutta esimerkiksi Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2003 (121) osoittaa, että kansaneläkettä ja työeläkettä maksettiin Espanjaan 526 henkilölle.

Kysymys 11 koski sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen määrää. Kyselykaavakkeessa esitetyt neljä eri tuloryhmää on valittu Suomen ja Espanjan vuoden 2005 tuloverotaulukoiden tulorajojen pohjalta. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen määrä kuukaudessa oli seuraava:

- 800€	1 henkilöä	(4 %)
801€ - 1 500€	7	(26 %)
1 501€ - 2 500€	13	(48 %)
2 501€ -	6	(22 %)

Lähes puolet 27:stä kysymykseen vastanneesta sai eläkettä 1 501 – 2 500 euroa kuukaudessa. Vastanneista seitsemän sijoittui välille 801 – 1 500 euroa kuukaudessa ja kuusi vastaajista sai 2 501 euroa tai enemmän kuukaudessa.

Vuoden 2003 tilastosta (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2003, 122) käy ilmi, että kaikkien Espanjassa asuvien suomalaisten eläkkeensaajien keskimääräinen kokonaiseläke (mukaan lukien vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke) oli 1 754 euroa kuukaudessa. Samana vuonna kaikkien suomalaisten eläkkeensaajien keskimääräinen eläke oli 1 025 euroa kuukaudessa (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2003, 120).

Aurinkorannikon suomalaiset eläkeläiset saavat isompaa eläkettä kuin keskimäärin kaikki suomalaiset eläkeläiset. Sama tulos näkyy kyselykaavakkeen vastauksista: 1 501 euroa tai enemmän kuukaudessa sai 70 prosenttia kysymykseen vastanneista.

Kysymyksessä 12 kysyttiin vastaajien veroprosenttia Espanjassa. Moni jätti vastaamatta. Mahdollisesti syynä oli se, ettei veroprosenttia muistettu, sillä kaavake täytettiin Suomi-Seuran kokouksen yhteydessä. Ehkä jätettiin vastaamatta myös siksi, ettei kaavakkeessa ollut rajattu vastaajia siten, että ulkopuolelle olisivat jääneet ne, joiden eläkettä verotetaan Suomessa verotusoikeuden siirtomahdollisuudesta huolimatta. Vastauksista kävi ilmi, että tällaisia henkilöitä oli seitsemän. Kyselykaavakkeessa ei ollut vaihtoehtoa tätä mahdolli-



suutta varten. Kysymys ei tuonut veroprosenttia koskevaa tietoa, joten sitä ei voida käyttää hyväksi.

#### 4.5 Eläkeverotuksen yhteys muuttopäätöksen tekoon

Viimeinen kysymys (kysymys 13) koostui kuudesta alakohdasta, jotka olivat monivalintakysymyksiä. Kysymysten avulla tarkennettiin verotuskäytännön ja muuttopäätöksen tekemisen välistä yhteyttä. 13 a -kohdassa kysyttiin, missä määrin vastaaja oli vertaillut Suomen ja Espanjan verotusta ennen lopullisen muuttopäätöksen tekoa. Vertailua oli tehty seuraavasti:

paljon	9 henkilöä	(32 %)
vähän tai jonkin verran	9	(32 %)
ei ollenkaan	7	(25 %)
ei osaa sanoa	3	(11 %)

Paljon verotusta oli vertaillut lähes kolmasosa vastanneista. Vailla minkäänlaista eläkeverotuksen vertailua ilmoitti muuttopäätöksen tehneensä neljäsosa vastaajista. Jonkinasteista vertailua oli tehnyt noin kaksi kolmasosaa. On tietenkin vaikea määritellä, miten paljon tai vähän vertailua, mutta näiden vastausten perusteella näyttäisi siltä, että verotuksella on ollut ainakin jonkinlaista merkitystä lähes kahdelle kolmesta muuttopäätöksen tehneistä henkilöistä.

Kysymyksessä 13 b kysyttiin, haettiinko asiantuntija-apua Espanjan verotuksen selvittämiseksi. Kysymykseen vastattiin seuraavasti:

kyllä	12 henkilöä	(44 %)
ei	15	(56 %)

Tuloksista ilmeni, että asiantuntijoiden tai muunlaisen apuvoiman käyttö tukee edellisen kysymyksen tuloksia: avuntarve verotusmenettelyn selvittämiseksi osoittautui melko yle-

seksi. Melkein puolet vastanneista oli hakenut apua verotusmenettelyn selvittämiseen. Loput olivat joko itse ottaneet selvää verotuksesta tai jättäneet sen selvittämisen sikseen.

Tukea verotuksen selvittämiseen olivat tarjonneet muun muassa Suomi-Seura, espanjalainen asianajajatoimisto ja suomalainen verotoimisto. Lisäinformaatiota olivat antaneet myös Suomi-Seuran jäsenlehti Suomen Silta ja Espanjassa asuvien suomalaisten keskuudessa ilmestyvä Olé –lehti.

Kysymyksen 13 c -kohdassa kysyttiin, kokivatko vastaajat saavansa taloudellista etua siitä, että heitä verotettiin Espanjassa. Koska kysymys lähtee siitä olettamuksesta, että eläkettä verotetaan Espanjassa, on tarkastelun ulkopuolelle jätetty ne seitsemän vastaajaa, joiden sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa eläkettä ei veroteta Espanjassa, samoin kuin edellä mainitut kolme julkisen sektorin eläkkeensaajaa ja yksi suomalaisten eläkejärjestelmien ulkopuolella oleva vastaaja. Sama koskee kysymyksiä 13 d ja e.

Kysymykseen vastanneiden mielestä Espanjan verotuksesta koitui taloudellista hyötyä seuraavasti:

paljon	4 henkilöä	(20 %)
jonkin verran	11	(55 %)
vähän tai ei ollenkaan	4	(20 %)

Paljon taloudellista etua verotuksen siirtämisestä Espanjan verotuksen piiriin ilmoitti saavansa viidesosa vastanneista. Yli puolet oli sitä mieltä, että taloudellista etua tuli jonkin verran. Tosin taloudellisen edun kokeminen on täysin subjektiivista ja suhteellista, joten se, mitä yksi pitää isona taloudellisena etuna, voi toiselle olla vailla merkitystä. Vastauksia onkin vaikea arvioida ilman absoluuttista mittaa.

Kuitenkin kolme neljäsosaa kysymykseen vastanneista katsoi saavansa jonkin verran tai paljon taloudellista etua eläkkeensä siirtämisestä Espanjan verotuksen piiriin, mikä tukee käsitystä siitä, että Espanjan verotusta pidetään Suomen verotusta kevyempänä. Kannattaa

myös muistaa, että verotuksen ohella taloudelliseksi eduksi voidaan laskea Espanjan jonkin verran Suomea halvemmat elinkustannukset.

Kysymyksessä 13 d kysyttiin, olisivatko eläkeläiset muuttaneet Espanjaan, vaikka verotusoikeutta ei olisi voinut siirtää sinne. Vastaukset jakautuivat seuraavasti:

kyllä	9 henkilöä	(50 %)
ehkä	6	(33 %)
ei	2	(11 %)

Puolet vastanneista olisi joka tapauksessa muuttanut Espanjaan. Vain kaksi 18:sta kysymykseen vastanneesta ei olisi tässä tapauksessa muuttanut. Näiden vastausten perusteella verotus ei näytä nousevan keskeiseksi muuttomotiiviksi.

Kysymys 13 e oli samantyyppinen kuin edellinen mutta eri näkökulmasta: kysyttiin halukkuutta muuttaa Espanjaan, mikäli sikäläinen verotus olisi ollut Suomen verotusta korkeampi. Kysymykseen vastattiin seuraavasti:

kyllä	7 henkilöä	(35 %)
ehkä	4	(20 %)
ei	7	(35 %)

Vastanneista kolmasosa olisi muuttanut Espanjaan, vaikka verotus siellä olisi ollut ankarampaa kuin Suomen verotus. Vastaavasti kolmasosa olisi kyseisessä tilanteessa jäänyt Suomeen. Vaikka esitetty tilanne onkin kuvitteellinen, verotuksella on merkitystä, sillä kolmasosa vastanneista oli sitä mieltä, ettei olisi muuttanut Espanjaan.

Kysymys 13 f koski vastaajien mielipidettä verotuksen siirtämisen oikeudenmukaisuudesta. Kysyttiin, onko oikeudenmukaista, että suomalaisen eläkkeen verotusoikeus voidaan siirtää Espanjalle.

Vastaukset jakautuivat seuraavasti:

kyllä	22 henkilöä	(81 %)
ei	2	(7 %)

Kahdeksan vastaajaa kymmenestä eli suurin osa kysymykseen vastanneista oli sitä mieltä, että verotusoikeuden siirtämisen mahdollisuus on oikeudenmukainen, vain kahden henkilön mielestä ei. Oikeudenmukaisuuden voi käsittää monella tavalla, ja sen yleispätevä määrittely on erittäin vaikeaa.

Oikeudenmukaisuutta koskevan kysymyksen yhteydessä muutama vastaaja vetosi verosopimuksen olemassaoloon. Verosopimus osana Suomen lainsäädäntöä oikeuttaa eläkeverotuksen siirtämisen Espanjaan. Eläkeverotuksen siirtomahdollisuus on siten oikeudenmukaista. Yksi vastanneista koki verotusoikeuden siirtämisen oikeudenmukaisena siksi, että Espanjaan muuttaessaan hän luopui Suomen sosiaaliturvasta.

Julkisen sektorin eläkkeitä saavista vastaajista kaksi moitti Suomen lähdeveroa liian korkeaksi: ”Mikäli julkisen sektorin verotus olisi esim. 25 % siirtyisin Espanjaan asukkaaksi.” Toisaalta yksi julkisen sektorin eläkkeensaajista halusi asua Espanjassa siitäkkin huolimatta, että hänen eläkkeestään meni lähdeverotuksessa enemmän veroa kuin hän joutuisi maksamaan Suomessa asuessaan. Epäkohdista huolimatta molemmat julkiselta sektorilta eläkettä saavat kokivat eläkeverotuksen siirtämismahdollisuuden oikeudenmukaisena.

Jotkut vastaajat ihmettelivät työkyvyttömyyseläkkeen verotuskohtelua, kun Suomessa myönnetty työkyvyttömyyseläke ei aina olekaan Espanjassa verovapaata. Jotta työkyvyttömyyseläkkeestä ei peritä veroa, pitää kyseessä olla täysi työkyvyttömyys, joka Espanjassa määritellään tiukkojen kriteerien avulla eri tavoin kuin Suomessa. Lisäksi työkyvyttömyyden kirjallisessa määrittelyssä on käytettävä tiettyjä sanamuotoja, jotta määritelmä vastaisi Espanjan viranomaisten käsitystä työkyvyttömyydestä. (www.enetti.com 2004d.)

Vastoin saatekirjeessä (liite 1) annettua ohjeistusta vastanneista seitsemän oli yksityisen sektorin eläkkeensaajia, joiden eläkettä verotusoikeuden siirtomahdollisuudesta huolimatta verotettiin Suomessa. Syyksi siihen, ettei verotusoikeutta ollut siirretty Espanjalle, mainittiin esimerkiksi se, että Espanjassa oleskeltiin vuodesta alle kuusi kuukautta ja että vakituinen asunto ja koti olivat Suomessa. Yksi vastaajista mainitsi olevansa kirjoilla Suomessa siksi, että hänen useiden sairauksiensa hoito oli äskettäin aloitettu Suomessa.

Vastaajat nostivat vapaamuotoisissa kommentteissaan esille juuri ne tekijät ja kysymykset, jotka asettavat eläkeläiset verotuksessa eriarvoiseen asemaan. Oikeudenmukaisuutta voi verrata suhteessa siihen, mitä eläkeläiset saavat ja mitä he menettävät siirtäessään verotusoikeuden Espanjalle. Eläkeläisten verotuskohtelun vertailussa nousi esiin myös kysymys eläkkeiden verotuksen oikeudenmukaisuudesta, kun verrattiin eläkkeiden verotusta toisaalta Suomessa, toisaalta Espanjassa.

Onkin ristiriitaista, miksi suurin osa vastaajista pitää oikeudenmukaisena mahdollisuutta siirtää eläkeverotus Espanjaan, vaikka lisäkommenttien perusteella ainakin osa vastaajista nosti esille juuri niitä epäkohtia, joita julkisuudessaakin on käsitelty. Mahdollisesti verosopimuksesta aiheutuvat verotukselliset epäkohdat eivät kuitenkaan ole kovin merkittäviä suhteessa kokonaistilanteeseen. Vaikka eläkeverotusta ei kaikilta osin koeta oikeudenmukaiseksi, siitä huolimatta osa eläkeläisistä on valmis muuttamaan Espanjaan.

## 5 VEROTUKSEN VAIKUTUS MUUTTOPÄÄTÖKSEEN

### 5.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Suomen ja Espanjan verosopimuksen lähtökohtana on OECD:n verokomitean antama malliverosopimusluonnos, jonka keskeisinä tavoitteina on välttää kansainvälinen kaksinkertainen verotus, estää veropako ja veronkierto sekä edistää eri maiden viranomaisten välistä yhteistyötä. Suomessa verosopimukset saatetaan voimaan lailla, joten ne ovat osa Suomen sisäistä lainsäätöä, mutta samanaikaisesti myös kansainvälisiä sopimuksia.

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää Espanjaan muuttaneiden eläkeläisten verotusta ja sen vaikutuksia muuttopäätökseen. Tutkimustavoite purettiin kolmeen eri tutkimuskysymykseen.

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli Suomen ja Espanjan kahdenvälisen verosopimuksen sisältöä sekä niitä verosopimuksen kohtia, jotka vaikuttavat siihen, onko verotusoikeus Suomella vai Espanjalla.

Suomen ja Espanjan välinen verosopimus koskee kaikkia Espanjaan muuttaneita suomalaisia niin tulon kuin omaisuuden verottamisen osalta. Espanjaan muuttaneiden suomalaisten eläkeläisten kannalta sopimuksen tärkeimmät kohdat ovat 4 artikla, jossa määritellään verosopimuksen mukainen asuinpaikka, sekä 18 ja 19 artikla, joissa määrätään Suomesta maksettavien eläkkeiden verotuksesta.

Käytännössä suomalaisten eläkkeiden verotusoikeus ratkeaa seuraavin perustein: onko eläkeläinen Suomessa yleisesti vai rajoitetusti verovelvollinen, kumpi sopimusvaltio katsotaan hänen asuinmaakseen ja millä perusteella eläketulo määräytyy. Yleinen verovelvollisuus tai rajoitettu verovelvollisuus viittaavat veronmaksajan statukseen ja ratkaisevat verovelvollisuuden laajuuden. Yleisesti verovelvolliset ovat henkilöitä, joiden katsotaan asuvan Suomessa ja jotka maksavat veronsa Suomeen. Rajoitetusti verovelvollisten, kuten Es-

panjaan muuttaneiden suomalaisten eläkeläisten, ei katsota asuvan Suomessa, minkä vuoksi heihin ei sovelleta samaa verotusmenettelyä kuin yleisesti verovelvollisiin.

Yleinen ja rajoitettu verovelvollisuus ratkeaa henkilön asuinvaltion perusteella. Eläkeläisten asuinvaltio määritellään Suomen tuloverolain 11§:n 1 momentin perusteella, jonka mukaan henkilön katsotaan asuvan siinä valtiossa missä hänen vakituinen asuntonsa on. Erikoistapauksissa voidaan asuinvaltio määrittellä myös elinajan keskuksen eli henkilökohdaintaisten siteiden, pysyvän oleskelun ja kansalaisuuden perusteella. Lisäksi erilaiset aikamäärät, kuten kuuden kuukauden sääntö ja kolmen vuoden sääntö, vaikuttavat asuinvaltion määrittelyyn.

Yleisen ja rajoitetun verovelvollisuuden sekä asuinvaltion lisäksi eläketulon määräytymisperuste eli eläkelaki, jonka piiriin eläkkeensaaja kuuluu, on ratkaisevassa asemassa verotusoikeutta määriteltäessä. Julkisyhteisöjen maksamia eläkkeitä verottaa pääsääntöisesti Suomi. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvien eläkkeiden verotusoikeus sen sijaan on siirrettävissä Espanjalle samoin kuin työkyvyttömyyseläkkeen, joka Espanjassa asuvalle eläkeläiselle on sikkäläisen verolainsäädännön mukaan verovapaata. Yksityisiä eläkevakuutuksiaakaan ei veroteta Suomessa, mikäli eläkkeensaaja asuu Espanjassa. Suomesta Espanjaan maksettavista kansaneläkkeistä ja perhe-eläkkeistä ei hallinnollisista syistä peritä lähdevero.

Verosopimuksen ja Suomen sisäisen lainsäädännön määräyksistä johtuen eläkkeen verotusoikeuden siirto Espanjaan koskee vain rajoitettua osaa Suomen eläkeläisistä. Eläketulon määräytymisperuste eli maksaako eläkkeen julkisyhteisö vai onko eläke sosiaalilainsäädäntöön perustuva, vaikuttaa viime kädessä siihen, minkälaiseksi verovelvollisen asema muodostuu. Kaiken kaikkiaan eläkkeisiin sovellettavat verotuskäytännöt vaihtelevat. Vaihdelun syinä ovat edellä esitetyt verosopimuksen määräykset.

Yksi julkisuudessa esitetyistä oletuksista oli, että Espanjassa asuvat suomalaiset eläkeläiset nauttivat kevyemmästä verotuksesta verrattuna Suomessa asuviin vastaavan suuruista eläkettä saaviin. Tästä oletuksesta nousi esiin toinen tutkimuskysymys: onko espanjalainen

eläkeverotus todellakin suomalaista kevyempää, eli kuinka suuri ero likimäärin on suomalaisen ja espanjalaisen verotuksen välillä samalla tulotasolla?

Julkisuudessa esillä ollut oletus osoittautui osittain paikkansa pitäväksi. Tässä tutkimuksessa esitetyt Suomen ja Espanjan verotuslaskelmat tukevat jossain määrin olettamusta. Erityisesti korkeilla tulotasoilla Suomen verotus on raskaampaa espanjalaiseen verotukseen verrattuna. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa keskimääräistä isompaa eläkettä nauttiva suomalainen voi vuositasolla säästää siirtäessään verotusoikeuden Espanjalle.

Alemmilla tulotasoilla Espanjan verotus lähenee Suomen tasoa, joskin se on vielä jonkin verran Suomen verotusta kevyempää. Kyse ei ole kuitenkaan yhtä suuresta vuosittaisesta erosta kuin korkeilla tulotasoilla. On pidettävä mielessä, että tässä tutkimuksessa saadut laskelmien tulokset ovat vain suuntaa-antavia. Todellisuudessa verolaskelmat ovat huomattavasti monimutkaisempia kuin esimerkkilaskelmissa ja aina tapauskohtaisia.

Julkisen sektorin eläkkeistä perittävä 35 prosentin lähdevero voi korkealla tulotasolla olla edullisempi kuin Suomen progressiivinen verotus. Suomen lähdeveroa on useasti kritisoitu liian korkeaksi. Useimpien EU-maiden lähdeveroprosentti on 20–25 (HE 104/2005, Vertailu muihin Euroopan unionin jäsenvaltioiden järjestelmiin).

Lähdeverotukseen on tulossa hallituksen esityksen 104/2005 (Eläketulon verotus) mukaisesti vuoden 2006 alussa muutos, kun progressiivista verotusta aletaan soveltaa Espanjaan maksettaviin julkisoikeudellisiin eläkkeisiin. Silloin kolmen vuoden säännön mukainen siirtymäaika jää kokonaan pois, ja eläkkeitä verotetaan progressiivisesti heti eläkeläisen muutettua Espanjaan. Samalla lähdeveroa aletaan periä ulkomailla maksettavista kansaneläkkeistä ja perhe-eläkkeistä, joskin todellisuudessa mainitut eläkkeet pysyvät vähennyksistä johtuen verovapaina (HE 104/2005, Ehdotuksen vaikutuksista eläkkeensaajiin).

Se, miten tärkeäksi verotus koetaan muiden muuttosyiden rinnalla, antoi aiheen tämän tutkimuksen empiiriselle osuudelle. Kolmas tutkimuskysymys liittyi verotusoikeuden siirtomahdollisuuteen eli miten tärkeä tekijä muuttopäätöstä tehtäessä oli mahdollisuus siirtää



verotusoikeus Espanjaan ja perustuiko muuttopäätös yksinomaan verotuksellisiin näkököhtiin. Tämän tutkimuskysymyksen taustaksi selvitettiin vastaajien profiilia kysymällä muun muassa sukupuolta, ikää, koulutusta ja kielitaitoa.

Empiiristä aineistoa käsiteltäessä kävi ilmi, että kyselykaavakkeen vastaajista luotu profiili tuki lähdemateriaalista nousevaa kuvaa Aurinkorannikon suomalaisista. Vastaajat olivat keski-ikänsä 66-vuotiaita, hyvin koulutettuja ja ikäänsä nähden jokseenkin kielitaitoisia. Suurin osa oli muuttanut jostakin Etelä-Suomen kaupungista Espanjaan eläkepäivien viettoon. Vaikka useimmat vastaajat olivat lähteneet Etelä-Suomen kaupungeista, monet olivat todennäköisesti syntyneet maaseudulla ja muuttaneet kaupunkiin aikuisiällä aivan samoin kuin Leppälän (2002, 42–43) pro gradu -tutkimuksessa todetaan Espanjan Aurinkorannikon suomalaisista eläkeläisistä.

Suurin osa vastaajista asui Espanjassa jonkun toisen henkilön kanssa, mutta aineistoon sisältyi myös yksinasujia. Annettujen vastausten mukaan muuttoa suunniteltiin varsin perusteellisesti, keskimäärin muuton pohdintaan oli käytetty 1–2 vuotta.

Terveydelliset syyt olivat muuttosyistä yleisimmät. Melkein yhtä yleinen oli eläköityminen, eläkkeelle jääminen sinällään. Tutkimustavoitteen kannalta mielenkiintoista oli se, että verotus oli kolmanneksi yleisimmin mainittu muuttosyy. Näyttää siis siltä, että verotus otetaan huomioon päätöstä tehtäessä, mutta varsin harvoin se on ainoa tai tärkein muuton motiivi. Tämä kävi ilmi myös siinä, että pyydetessä mainitsemaan tärkein muuttosyy verotus oli mainittu vain kerran, kun taas terveydelliset syyt olivat puolella vastanneista tärkeimpänä syynä.

Tarkasteltaessa kyselytutkimuksesta saatuja tuloksia ja yleensäkin pohdittaessa verotuksen osuutta muuttopäätökseen on pidettävä mielessä, että asia saattaa olla vastaajalle arka ja henkilökohtainen. Julkisuudessa esitetyt näkemykset Aurinkorannikon eläkeläisten verotuskohtelusta ja viittaukset sinänsä sallittuun verosuunnitteluun ja äärimmäisissä tapauksissa jopa veronkiertoon ovat leimanneet muuttajia siinä määrin, ettei välttämättä myönnetä verotuksen osuutta muuttopäätökseen.

Pieni mutta maininnan arvoinen mielenkiintoinen yksityiskohta on OECD:n malliverosopimuksen yksi päätarkoituksista, joka koskee veronpaon ja veronkierron estämistä. Verosopimuksen alkuperäinen tarkoitus estää veronkierto ja veropakolaisuus on julkisuudessa esitettyjen kannanottojen kanssa ristiriidassa ainakin niiden Espanjaan muuttaneiden osalta, jotka perustavat muuttopäätöksensä vain verotuksellisiin näkökohtiin. Kyseessä on laissa sallittu verotuksen siirtäminen edullisemman verotuksen piiriin, mutta ei veronkierto tai veropakolaisuus, mitä julkinen mielipide ei ole lainkaan ottanut huomioon.

Espanjan suotuisa ilmasto ja golf-kentät houkuttelivat muuttajia. Ilmasto liittyy usein kiinteästi terveydellisiin syihin, sillä aurinko ja lämmin ilmasto auttavat muun muassa tuki- ja liikuntaelimestön sairauksista kuten reumasta kärsiviä. Terveydellisiin syihin voi liittää espanjalaisen terveydenhuollon, joka mainittiin muutaman kerran muuttopäätökseen vaikuttaneeksi tekijäksi, mutta ei kertaakaan ainoaksi muuttosyyksi. Sen enempää terveydenhuolto kuin verotukseen eivät näyttäisi olevan muuton päämotiveina vaan pikemminkin päätöstä tukevinä tekijöinä.

Eläkeverotusta koskevat kysymykset paljastivat, että yli puolet vastaajista sai sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen ohella myös julkisoikeudellista eläkettä. Vapaaehtoinen eläkevakuutus oli yli 40 prosentilla vastanneista, mikä tukee vapaaehtoisten eläkkeiden suosion kasvua (HE 80/2004, 8) ja Järvisen (2004, 191) näkemystä siitä, että eläketurvaa täydennetään vapaaehtoisin eläkkein yhä enenevässä määrin. Verovapaita perhe-eläkkeen tai työkyvyttömyyseläkkeensaajia oli neljäsosa vastanneista. Pelkän kansaneläkkeen saajat puuttuivat sen sijaan kokonaan.

Vastanneista reilusti yli puolet sai sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa eläkettä 1 501 euroa tai enemmän kuukaudessa. Suomalaisen eläkkeensaajan keskimääräinen kuukausieläke vuonna 2003 oli 1 025 euroa. Aurinkorannikon eläkeläisten tulotaso tukeekin jo aiemmin esitettyä näkemystä siitä, että muuttajien tulot ovat keskimäärin suurempia kuin Suomessa asuvien eläkeläisten. Kun muistetaan, että verotuksesta saatu rahallinen etu on sitä suurempi, mitä suurempi on eläketulo, voisi ajatella, että verotus olisi iso muuttoon vaikuttava

houkutin. Näin Fuengirolan eläkeläisten keskuudessa tehdyn kyselytutkimuksen perusteella ei kuitenkaan näytä olevan.

Muuttopäätöksen ja verotuksen välistä yhteyttä käsiteltiin tarkemmin viimeisissä monivalintakysymyksissä. Noin kaksi kolmesta vastanneesta oli vertaillut ennen varsinaisen muuttopäätöksen tekemistä verotusta ainakin jonkin verran, kun taas neljäsosa ei ollut vertaillut laisinkaan. Verotuksen vertailuun oli haettu apua monelta eri taholta: lehdistä, seuroista ja niin Suomessa kuin Espanjassa olevilta asiantuntijoilta, mikä kuvastaa sitä, että verotukseen liittyvät asiat koetaan ainakin jossain määrin tärkeiksi.

Viidesosa vastanneista ilmoitti saavansa paljon taloudellista etua heihin sovellettavasta eläkeverotusmenettelystä. Kolmen neljäsosan mielestä taloudellista hyötyä koitui vähintään jonkin verran. Näin ollen verotusmenettelystä syntyvä taloudellinen hyöty tunnustetaan ja sen olemassaolo tunnustetaan. Muuttosyyinä terveydelliset tekijät näyttävät olevan paljon tärkeämpi syy kuin taloudellinen hyöty.

Vaikka Espanjassa verotettavasta eläkkeestä syntyvä säästö ei olisikaan suuri, eläkeläisen taloutta tasapainottaa Espanjan hintataso, jonka oletettiin olevan Suomen hintatasoa edullisempi. Tosin tämä oletus osoittautui paikoin harhaanjohtavaksi. Erityisesti euron käyttöönöton myötä inflaatio on kiihtynyt ja hintataso noussut Espanjassa.

Puolet vastanneista olisi muuttanut Espanjaan, vaikka eläkkeen verotusoikeutta ei olisi voinutkaan siirtää sinne. Vastaavasti kolmasosa olisi muuttanut Espanjaan, vaikka sikäläinen verotus olisi ollut Suomen verotusta korkeampi. Eläkkeen verotuksen siirtomahdollisuuden puuttuminen ja Espanjan korkea verotus ovat spekulatiivisia ja todellisuuden vastaisia, mikä saattaa selittää vaihtoehtojen välisen eron.

Suurin osa vastanneista piti mahdollisuutta siirtää verotusoikeus Espanjalle oikeudenmukaisena. Se, mitä kukin pitää oikeudenmukaisena, on subjektiivista ja oikeudenmukaisuuden voi käsittää monella tavalla. Muutama vastanneista mainitsi oikeudenmukaisuuden takeeksi nimenomaan verosopimuksen olemassaolon. Tässä mielessä oikeudenmukaisuus

on sitä, mitä laissa on säädetty kaikkien noudatettavaksi. Oikeudenmukaisuutta voi ajatella myös yksilön kannalta. Tästä näkökulmasta katsottuna on varmasti helpompaa sanoa, että sopimus on oikeudenmukainen silloin, jos siitä itse saa taloudellista etua, kuten kolme neljästä vastaajasta ainakin jossain määrin koki saavansa.

Vaikka monen vastaajan mielestä verosopimus oli oikeudenmukainen, vastauksissa nousi esille erilaisia sopimustilanteen synnyttämiin epäkohtiin liittyviä seikkoja, kuten korkea lähdeveroprosentti ja työkyvyttömyyseläkkeen espanjalaiset tiukat määrittelykriteerit. Kenties epäkohdat eivät kuitenkaan ole niin räikeitä, että ne vaikuttaisivat merkittävältä kokonaistilannetta ajatellen. Mahdollisesti muuttajiin sovellettava eläkeverotusmenettely sinällään ei tunnu tärkeältä siinä mielessä, että se herättäisi tunteen epäoikeudenmukaisesta menettelystä.

Oikeudenmukaisuuden yhteiskunnallinen aspekti on nähtävissä siinä, etteivät eläkeläisille Suomesta maksettujen eläkkeiden verotulot hyödytä suomalaista yhteiskuntaa, koska Espanja perii eläkkeistä veron. Lisäksi eläkeläiset kuluttavat ainakin osan nettotuloistaan Espanjassa. Vaikka kyse ei olekaan kansantaloudellisesti suurista summista, ajatus verorahojen häviämisestä Suomen kansantaloudesta on aiheellinen ainakin periaatteellisella tasolla. Esimerkiksi tasavallan presidentti Halosen (Koskinen 2003, 4–7) esittämä näkemys liittyy huoleen suomalaisen hyvinvointivaltion ylläpidosta.

Hyvinvointivaltioon kuuluvien kansalaisten sosiaalisten perusoikeuksien ja kaikille tarjottavien palveluiden ja etuuksien ongelmakohtana on kestävän rahoituksen järjestäminen. Nykyisin monen mieltä askarruttaa, onko peruspalvelujen järjestämisvastuu riittävän tukevalla pohjalla vai tarvitaanko yksityistä vakuutusta turvan varmistamiseksi. Ennen kaikkea kysytään, turvaako nykyinen rahoitustapa palvelujen tarjonnan. (Lehto 2001, 127.) Kyse-lytutkimukseen vastanneista lähes puolella oli yksityinen eläkevakuutus.

Yhteiskunnan tasolla hyvinvointivaltion kantavana pilarina on verotus. Hyvinvointivaltion ylläpidon ja toimivuuden kääntöpuolella on raskas verotus, joka on yksi keskeisistä arvos-

telun kohteista. Yksilön näkökulmasta Suomen korkea verotus saattaa kannustaa muuttamaan kevyemmän verotuksen maihin.

Askelta pidemmälle mennään, jos ajatellaan, että toisaalta Suomen korkea verotus ja toisaalta Suomen ja Espanjan välinen verosopimus jopa rohkaisevat eläkeläisiä käyttämään hyväkseen tarjoutuvaa tilannetta välttää Suomen korkea eläkeverotus ja siirtyä eläkepäiviin Espanjaan kevyemmän verotuksen piiriin. Funegirolan eläkeläisten keskuudessa tehty kyselytutkimus ei suoraan tue tätä olettamusta.

## 5.2 Tutkimustulosten arviointia

Tutkimuksen tavoitteen mukaisesti selvitettiin Espanjaan muuttaneiden eläkeläisten verotusmenettelyä ja sen vaikutusta muuttopäätökseen. Teoriasta – Suomen ja Espanjan kahdenvälisestä verosopimuksesta – johdettiin verosopimuksen vaikutusta eläkeläisten muuttopäätökseen koskeva hypoteesi. Hypoteesi testattiin kyselytutkimuksella, mikä kuuluu työn empiiriseen osuuteen. Tutkimus oli kvantitatiivinen verotuslaskelmia ja kyselyn tulosten analysointia koskevilta osilta ja muuten kvalitatiivinen.

Aiemmat eläkeläisten muuttoliikkeestä ja eläkeläisten verotuksesta tehdyt tutkimukset ja kirjallisuus tukevat tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia. Niitä voi pohtia lainsäädännön kannalta, jolloin yksittäisen muuttajan näkökulmasta on huomattava, että Espanjaan muuttaneet suomalaiset eläkeläiset ovat tämän tutkimuksen toisessa ja kolmannessa luvussa tarkemmin esitetyin perustein verotuksellisesti eriarvoisessa asemassa.

Eriarvoisuus ilmenee Espanjaan muuttaneiden kesken mutta myös suhteessa Suomessa asuviin ja Suomessa verotettaviin eläkeläisiin. Kunkin eläkkeensaajan verotuksellinen asema muodostuu niin Suomen ja Espanjan välisen verosopimuksen kuin Suomen sisäisen lainsäädännön perusteella.

Tästä lähtökohdasta katsottuna empiirinen tulos on samansuuntainen kirjallisuudessa ja muussa lähdeaineistossa aikaisemmin esitettyjen käsitysten kanssa: Espanjan verotus on

yksi muuttosyy, mutta hyvin harvoin ainut ja tärkein, sillä muuttosyyt muodostavat laajan ja monisyisen kokonaisuuden, jonka perusteella ratkaiseva muuttopäätös tehdään.

Koska kyselyyn vastanneiden määrä oli pieni ja vastaajat vain Fuengirolasta, on aiheellista kysyä, missä määrin sattumanvarainen oli se joukko, joka oli Fuengirolan Suomi-Seuran järjestämässä tilaisuudessa ja valikoitui siellä vastaajiksi. Edelleen voi kysyä, missä määrin tämän joukon voi katsoa laajemmin edustavan Espanjassa asuvia suomalaisia eläkeläisiä. Kaiken kaikkiaan pienen joukon antamista vastauksista ei voi tehdä laajoja johtopäätöksiä. Suomen ja Espanjan verotuksen vertailussa esitetyt laskuesimerkit olivat pelkistettyjä ja tulokset ainoastaan suuntaa-antavia.

Vastaajaryhmän kokoa ja vastaajien valikoitumista koskevat kysymykset liittyvät tutkimuksen reliabiliteettiin, eli kykyyn antaa ei-sattumanvaraista tietoa. Tutkimuksen validius eli pätevyys tarkoittaa tutkimuksen kykyä mitata sitä, mitä sen oli tarkoitus mitata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213-214.) Tutkimusaineisto, johon kuuluvat kirjallisuus ja muu lähdeaineisto sekä Fuengirolan eläkeläisten vastaukset kyselyyn, tuo esille monipuolista tietoa tutkimuksen kohteesta ja lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet eivät vastanneet jokaiseen kyselykaavakkeen kysymykseen. Osa vastaajista ei kuulunut kohderyhmään, ja heidän vastauksensa jätettiin osittain huomioon ottamatta. Näistä tosiasioista huolimatta kyselykaavakkeella saatu tieto käytettiin hyväksi niin pitkälle kuin se oli mahdollista tarkoituksena lisätä tutkimuksen empiirisen osuuden luotettavuutta.

### 5.3 Tulevaisuudennäkymiä

Marraskuussa 2005 oli Tilastokeskuksen mukaan 60-vuotiaita jo enemmän kuin 20-vuotiaita (Raipala 2005, A5). Noin viiden vuoden kuluttua onkin odotettavissa eläkeläisten määrän erittäin nopea lisäys, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Vuonna 2020 jo runsas 25 prosenttia suomalaisista on täyttänyt 65 vuotta. Naisten suhteellinen osuus miehiin verrat-

tuna kasvaa vanhimpien ikäluokkien keskuudessa. (Hautamäki 2001, 37.) Toisin sanoen Suomi eläköityy nopeasti lähitulevaisuudessa.

Osansa tästä eläkeläisten määrän kasvusta saanee myös Espanjan Aurinkorannikko. Tähän viittaa esimerkiksi se, että nykyiset ja tulevat eläkeläiset ovat tottuneet matkustamaan jo ennen eläkkeelle siirtymistään, joten muutto ulkomaille ei välttämättä ole elämässä suuri muutos, joskin se aina vaatii rohkeutta. Kariston (Arola 2005, 25) esittämän arvion mukaan suurten ikäluokkien eläkeläisistä moni muuttaa Espanjaan, mutta huomattavaa poikkeamaa tämänhetkisistä muuttovirroista ei ole odotettavissa.

Nykypäivinä muuttajat näyttävät olevan jokseenkin homogeeninen eläkeläisryhmä, jonka muuttosyyt ovat samankaltaisia. On todennäköistä, että tulevaisuudessa muuttajien moninaisuus lisääntyy muun muassa sosio-ekonomisessa, elämäntyyliin ja muuttosyihin liittyvässä mielessä. (Casado-Díaz, Kaiser & Warnes 2004, 375).

Aurinkorannikko on tällä hetkellä suosituin suomalaisten eläkeläisten muuttokohde, mutta nähtäväksi jää, minkälaiseksi tilanne muodostuu tulevaisuudessa. Vaikka oletettavissa on, että eteläisen Euroopan suosio eläkeläisten vakiintuneena muuttokohteena säilyy jatkossakin, on todennäköistä, että myös uusia muuttokohteita alkaa ilmestyä vanhojen rinnalle. Muun muassa Bulgarian Mustanmeren rannikkoaluetta pidetään yhtenä mahdollisena kohteena. (Casado-Díaz, Kaiser & Warnes 2004, 376). Silti on varsin todennäköistä, että Aurinkorannikko säilyttää vakiintuneen asemansa suomalaisten eläkeläisten keskuudessa.

Aiheen tutkimista voisi jatkossa viedä eteenpäin monella tavalla. Tutkimusta tehdessä heräsi monia kysymyksiä, joiden käsittely oli mahdotonta tämän työn puitteissa. Päälimmäisenä mieleen jäi kysymys siitä, miksi julkisoikeudelliset eläkkeet jätettiin aikanaan sopimuksen ulkopuolelle ja sosiaalilainsäädäntöön perustuvat puolestaan sisällytettiin siihen.

Mielenkiinnon herätti myös kysymys eläkeläisistä, jotka ovat viettäneet niin sanotun kolmannen ikänsä Espanjassa tai jossakin muussa lämpimän ilmaston maassa. Mitä tapahtuu sitten, kun terveys pettää ja voimat hiipuvat, muuttavatko eläkeläiset takaisin Suomeen.

Tätä kysymystä voi tarkastella niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta. Espanjan ja Suomen terveydenhuollon vertailu ja sen kautta Espanjan lähes ilmaisen julkisen terveydenhuollon merkitys eläkeläisten muuttopäätökseen saattaisi olla mielenkiintoinen tutkimuskohde. Tässä työssä se rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Suomalaisia eläkkeensaajia asuu eri puolilla maailmaa. Yksi suurimmista keskittymistä on Yhdysvaltojen Miamiassa. Siellä tehtävä tutkimus voisi tuottaa mielenkiintoista materiaalia, jota voisi peilata tämän tutkimuksen tuloksiin.

Päättäjiin kohdistetut paineet vuonna 1968 solmitun Espanjan ja Suomen välisen verosopimuksen muuttamiseksi ovat suuret, mutta vielä ei ole sanottavia muutoksia saatu aikaan. Toistaiseksi eläkeläisten muutto Aurinkorannikolle ei ole Suomelle suuri ongelma kansantaloudellisessa mielessä. Suomen kannalta kyseessä lienee pikemminkin tarve yhdenmukaistaa eläkkeiden verotuskäytäntöjä. Myöhemmin tilanne voi hyvinkin muuttua. Etenkin Euroopan unionin verotuksen harmonisointitavoitteet saattavat vaikuttaa siihen, että ennen pitkää Suomen ja Espanjan verotuksen tasot lähenevät.



## LÄHTEET

### Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Arola, Hilikka 2005. Suurista ikäluokista liioitellaan. Kelan sanomat 4/2005, 25.

Casado-Díaz, María Angeles, Kaiser, Claudia & Warnes, Anthony M., 2004. Northern European retired residents in nine southern European areas: characteristics, motivations and adjustments. *Ageing and Society* 24 (May), 353-381. Saatavilla [www-muodossa <http://journals.cambridge.org/bin/bladerunner?30REQ\\_EVENT=&REQAUTH=0&500001REQSUB=&REQSTR1=S0144686X04001898>](http://journals.cambridge.org/bin/bladerunner?30REQ_EVENT=&REQAUTH=0&500001REQSUB=&REQSTR1=S0144686X04001898) 14.1.2005.

Euroopan unionissa liikkuvien henkilöiden sosiaaliturvaoikeudet 2003. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

Gustafson, Per 2001. Retirement migration and transnational lifestyles. *Ageing and Society* 21 (July), 371-394. Saatavilla [www-muodossa <http://journals.cambridge.org/bin/bladerunner?30REQEVENT=&REQAUTH=0&500001REQSUB=&REQSTR1=S0144686X01008327>](http://journals.cambridge.org/bin/bladerunner?30REQEVENT=&REQAUTH=0&500001REQSUB=&REQSTR1=S0144686X01008327) 14.1.2005.

Gutiérrez, Marja-Leena 2004. Eläkerahoilla Espanjaan. *Taloussanomat* 19.6.2004, 4–5.

Hautamäki, Antti 2001. Suomi muutosten edellä. Raportti Suomen haasteista 2001. Saatavilla [www-muodossa <http://www.sitra.fi/Julkaisut/raportti6.pdf>](http://www.sitra.fi/Julkaisut/raportti6.pdf) 4.3.2004.

Heiskanen, Kalle 2003. Soininvaara vertaa hallituksen toimia Linnanmäen Vekkulaan. *Aamulehti* 9.11.2003, Kotimaa, A5.

Helminen, Marjaana 2005. Kansainvälinen tuloverotus. Helsinki: WSOY.

Helppikangas, Pirjo & Hiltunen, Sirpa 1992. Aurinkorannikon suomalaiset. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita no 69.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tammi.

Järvinen, Raija 2004. Yksityisvakuutus sosiaalivakuutuksen täydentäjänä. Teoksessa Hellsten, Katri, Helne, Tuula (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus?* Helsinki: Kela. 184-203.

Karisto, Antti (toim.) 2000. Suomalaiselämää Espanjassa. Jyväskylä: SKS.

Karisto, Antti 2002. Mitä on kolmas ikä? Käsitteestä ja sen käytöstä. *Gerontologia* 16/3 2002, 138-142. Saatavilla [www-muodossa <http://www.stkl.fi/jarjestojohto\\_karisto.html>](http://www.stkl.fi/jarjestojohto_karisto.html) 31.10.2005.

- Korkiasaari, Jouni 1992. Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980-luvulla. Työpoliittinen tutkimus nro 33. Helsinki: Työministeriö.
- Koskinen, Eeva 2003. Tasavallan presidentti Vakuutussanomien haastattelussa: Pohjoismainen hyvinvointimalli kestää. Vakuutussanomien 7/2003, 4-7.
- Kurjenoja, Jaana 2005. Kansainvälinen palkkaverovertailu 2005, Suomi työn verottajana. Suomen Veronmaksajien Keskusliitto. Saatavilla [www-muodossa <http://www.veronmaksajat.fi/uploads/2z9hy07t6ev6xgo.pdf>](http://www.veronmaksajat.fi/uploads/2z9hy07t6ev6xgo.pdf), 16.10.2005.
- Laitinen-Kuikka, Sini, Bach, Jarna & Vidlund, Mika 2002. Eläketurva Länsi-Euroopassa. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Lehto, Markku 2001. Sosiaalipolitiikka edistyksen asialla. Tampere: Vastapaino.
- Leppälä, Anu 2002. Eläkkeelle, töihin ja pitkälle lomalle aurinkoon. Suomalaisten siirtolaisuus Espanjaan 1970-luvulta nykypäivään. Tampereen yliopisto. Historiatieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Mehtonen, Pekka 2001. Suomen tekemät tuloverosopimukset ja OECD:n malliverosopimus. Helsinki: Edita Oy.
- Mikkola, Juha 2001. Siirtolaisia ja vierailijoita. Suomalaisten siirtolaisten akkulturaatio ja identiteetti Espanjassa, Isossa-Britanniassa, Kreikassa, Ranskassa ja Saksassa. Turun yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu – tutkielma.
- Myrsky, Matti 1996. Kansainvälinen henkilöverotus. Jyväskylä: Lakimiesliiton kustannus.
- Myrsky, Matti & Linnakangas, Esko 2005. Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Helsinki: Talentum.
- Naskila, Marja 2004. Eläkeläispariskunta Lehikoinen lämmittelee talvet Espanjassa. Ulkomailla asuville eläkeläisille tuli sairausvakuutusmaksu. Taloustaito 5/2004, 52-57.
- Niskakangas, Heikki 1987. Ulkomailla työskentelyn verotus. Lakimiesliiton kustannus.
- Palhus, Katja 2005. Euroeläkeläisellä on valinnanvaraa. Europa, 2/2005, 6-9.
- Raipala, Liisa 2005. 60-vuotiaita on jo enemmän kuin 20-vuotiaita. Aamulehti 20.11.2005, Kotimaa A5.
- Ryynänen, Arto 2001. Suomen ja Espanjan välinen verotussopimus vanhentunut. Espanjan Sanomat, 38/2001. Saatavilla [www-muodossa <http://www.espanjansanomien.es/lainsaadanto2.html>](http://www.espanjansanomien.es/lainsaadanto2.html), 23.11.2003.

Sakslin, Maija 1995. Asumiseen perustuva sosiaaliturva ja henkilöiden liikkuvuus Euroopan unionissa. Helsinki: Helsingin yliopiston Kansainvälisen instituutin julkaisuja 22.

Sihvola, Tapani 2001. Eläkeläisyys Andalusian auringossa. Gerontologia, 15/2001. Saatavilla www-muodossa <<http://elektra.helsinki.fi/se/g/0784-0039/15/2/elakelai.pdf>>23.11.2003.

Tikka, Kari S. 1975. Kansainvälisestä veropaosta. Hämmäläis-osakunnan juristikerho 1935–1975. Helsinki: Hämmäläis-osakunta.

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2003. Helsinki: Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos. Saatavilla www-muodossa <[http://www.etk.fi/Dynagen\\_attachments/Att21637/21637.pdf](http://www.etk.fi/Dynagen_attachments/Att21637/21637.pdf)>, 1.11.2005.

Toimeentuloturva 2005, Lakisääteinen sosiaaliturva ja vapaaehtoiset vakuutukset 2005. Helsinki: Edita Prima Oy.

Verohallituksen julkaisu 271.04 1.1.2004. Tiedote pysyvästi Espanjaan muuttaville eläkeläisille.

Verohallituksen julkaisu 270.05 1.1.2005. Ulkomaille muuttava eläkkeensaaja.

Westerdahl, Stig (toim.) 2001. Askelmerkit Espanjaan. Málaga: Olé kustannus.

Yhteisön sosiaaliturvasäännökset. Euroopan unionissa liikkuvien henkilöiden sosiaaliturvaoikeudet 2000. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

#### Muut lähteet

#### Lainsäädäntö

Hallituksen esitys 159/1967 Eduskunnalle Espanjan kanssa tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden säännösten hyväksymisestä.

Hallituksen esitys 80/2004 Eduskunnalle vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuloverotusta koskevien säännöksiä uudistamiseksi.

Hallituksen esitys 104/2005 Eduskunnalle laeiksi rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain, verotusmenettelystä annetun lain sekä tuloverolain muuttamisesta.

Laki rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta 11.8.1978/627

Neuvoston asetus (ETY) N:o 14.6.1971/1408 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä.

Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224

Sopimus Espanjan kanssa tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi tehdyn sopimuksen muuttamista koskeva sopimus 109/1991

Sopimus Suomen Tasavallan ja Espanjan välillä tulon ja omaisuuden kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi. SopS n:o 67/1968.

Tuloverolaki 30.12.1992/1535

Varallisuusverolaki 30.12.1992/1537

Www-sivut

Eläketurvakeskus, [www.etk.fi](http://www.etk.fi):

Lehdistötiedote 11.10.2005. Keskimääräinen eläke 1 130 euroa kuukaudessa.  
<<http://www.etk.fi/page.asp?section=11859&item=24305&doctype=news>>,  
16.10.2005.

Espanjan tieto- ja palvelukeskus suomalaisille, [www.enetti.com](http://www.enetti.com):

Eläkeunelmien Espanja.

<[http://www.enetti.com/artikkelit/asuminen\\_ja\\_elminen/elkeunelmien\\_espanja](http://www.enetti.com/artikkelit/asuminen_ja_elminen/elkeunelmien_espanja)>,  
4.3.2004a.

Monenlaisia muuttajia.

<[http://www.enetti.com/artikkelit/muutto\\_espanjaan/monenlaisia\\_muuttajia](http://www.enetti.com/artikkelit/muutto_espanjaan/monenlaisia_muuttajia)>,  
4.3.2004b.

Muuttaisinko Espanjaan?

<[http://www.enetti.com/artikkelit/muutto\\_espanjaan/muuttaisinko\\_espanjaan?](http://www.enetti.com/artikkelit/muutto_espanjaan/muuttaisinko_espanjaan?)>,  
4.3.2004c.

Espanjan verotus: eläke ja työkyvyttömyyseläke.

<[http://www.enetti.com/artikkelit/verotus/espanjan\\_verotus\\_elke\\_ja\\_tykyvyttmyyselke](http://www.enetti.com/artikkelit/verotus/espanjan_verotus_elke_ja_tykyvyttmyyselke)>,  
4.3.2004d.

Espanjasta tulossa kallis euromaa.

<[http://enetti.com/uutiset/espanjasta\\_tulossa\\_kallis\\_euromaa?eZSESSIDuser=adcae4e8024f70587398106b5091ced](http://enetti.com/uutiset/espanjasta_tulossa_kallis_euromaa?eZSESSIDuser=adcae4e8024f70587398106b5091ced)>,  
29.9.2004e.

Instituto Nacional de Estadística, [www.ine.es](http://www.ine.es):

Pensiones <<http://www.ine.es/inebase/cgi/axi>>, 15.11.2005.

Tilastokeskus, [www.tilastokeskus.fi](http://www.tilastokeskus.fi):

Tutkinnon suorittanut väestö 2003,

<[http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_koulutus.html#tutkinto](http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_koulutus.html#tutkinto)>, 15.10.2005a.

Väestö iän mukaan, 2004 lopussa,  
<[http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_vaesto.html](http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html)>, 7.11.2005b.

Valtiovarainministeriö, [www.vm.fi](http://www.vm.fi):

Ansiotulojen verotus, <<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3000&l=fi>>,  
16.10.2005.

Veronmaksajien keskusliitto, [www.veronmaksajat.fi](http://www.veronmaksajat.fi):

Palkansaajan tuloverolaskuri,

<<http://www.veronmaksajat.fi/asp/empty2.asp?P=3570&VID=default&SID=682718004092537&S=1&C=18818>>, 16.10.2005a.

Suomen tuloveroasteikko 2005,

<<http://www.veronmaksajat.fi/asp/empty2.asp?P=3486&VID=default&SID=592116173178073&S=1&A=closeall&C=23091>>, 16.10.2005b.

## LIITE 1: Kyselykaavakkeen saatekirje

Arvoisa vastaaja

Nimeni on Maria Seppälä ja opiskelen vakuutustiedettä Tampereen yliopiston kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunnassa. Kirjoitan parhaillaan pro gradu -lopputyötäni, jonka työnimi on Espanjaan muuttavien suomalaisten eläkeläisten verotuskäytäntö ja sen vaikutus muuttopäätöksen tekemiseen.

Työni yksi luku perustuu oheiseen kyselykaavakkeeseen. Kyselykaavakkeen alkupään kysymysten tarkoituksena on luoda profiilia Espanjaan muuttaneista eläkeläisistä. Loppupään kysymykset puolestaan keskittyvät nimenomaan verotuskäytännön ja sen vaikutusten selville saamiseen.

Kyselyyn osallistujien pitäisi olla suomalaisia eläkkeensaajia, joiden eläkkeitä verotetaan Espanjassa ja joille maksetaan Suomesta *ainakin* jotakin seuraavista sosiaalilainsäädäntöön perustuvista eläkkeistä eli TEL-, LEL-, YEL-, MYEL-, TaEL-, merimies-, luopumis- ja tapaturmaeläkettä. Niiden ohella eläkkeensaaja voi nauttia myös muita eläkelajeja. Kyselykaavakkeeseen vastataan anonyymisti. Toivon, että vastaatte mahdollisimman moneen kysymykseen. Jos haluatte olla vastaamatta johonkin kysymykseen, jättäkää kyseinen kohta tyhjäksi. Jos haluatte lisätä jotain aiheeseen liittyvää, esimerkiksi mielipiteitä eläkkeiden verotuskäytännöstä tai sen oikeudenmukaisuudesta suhteessa Suomessa asuviin/verotettaviin eläkeläisiin, voitte kirjoittaa niitä kyselykaavakkeen loppuun.

Tavoitteenani on saada työ valmiiksi vuoden loppuun mennessä. Viimeisteltyäni sen lähetän siitä kopion, johon voitte tutustua Suomi-Seuran tiloissa.

Kiitos osallistumisestanne!

Maria Seppälä

## LIITE 2: Kyselykaavake

### 1. Sukupuoli

nainen \_\_\_

mies \_\_\_

### 2. Syntymävuosi: 19\_\_\_\_\_

### 3. Koulutus

a) kansakoulu \_\_\_

b) keskikoulu \_\_\_

c) lukio \_\_\_

d) ammattikoulu \_\_\_

e) opistoasteen tutkinto \_\_\_

f) alempi korkeakoulututkinto \_\_\_

g) ylempi korkeakoulututkinto \_\_\_

### 4. Kielitaito

a) suomi \_\_\_

b) ruotsi \_\_\_

c) englanti \_\_\_

d) saksa \_\_\_

e) ranska \_\_\_

f) espanja \_\_\_

g) muu, mikä: \_\_\_\_\_

### 5. Suomen paikkakunta, josta muuttanut Espanjaan \_\_\_\_\_

### 6. Asunut Espanjassa ainakin osan vuodesta \_\_\_\_\_ vuoden ajan

7. Asutteko Espanjassa

yksin \_\_\_

aviopuolison, avopuolison, sukulaisen, ystävän kanssa \_\_\_

8. Kuinka kauan suunnittelitte muuttoa Espanjaan \_\_\_\_\_ vuotta / kuukautta

9. Miksi muutitte Espanjaan? Valitkaa yksi tai useampi vaihtoehto.

a) terveydelliset syyt \_\_\_

b) eläkkeelle jääminen \_\_\_

c) verotus \_\_\_

d) espanjalainen terveydenhuolto \_\_\_

e) avioero \_\_\_

f) puolison kuolema \_\_\_

g) espanjan golf-kentät \_\_\_

h) muu, mikä: \_\_\_\_\_

---

Jos valitsitte useampia yllämainituista vaihtoehtoista, mikä Teidän tapauksessanne oli tärkein muuttosyy? \_\_\_\_\_

10. Maksetaanko Teille seuraavien sosiaalilainsäädäntöön perustuvien eläkkeiden (TEL-, LEL-, YEL-, MYEL-, TaEL-, merimies-, luopumis- ja tapaturmaeläke) lisäksi eläkettä jollain muulla perusteella?

Voitte valita tarvittaessa useampia vaihtoehtoja.

a) julkisen sektorin virka \_\_\_

b) kansaneläke \_\_\_

c) perhe-eläke \_\_\_

d) yksityinen eläkevakuutus \_\_\_

e) työkyvyttömyyseläke \_\_\_

f) muu, mikä: \_\_\_\_\_



11. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan (TEL-, LEL-, YEL-, MYEL-, TaEL-, merimies-, luopumis- ja tapaturmaeläke) määrä yhteenlaskettuna kuukaudessa

- a)            – 800 €            \_\_\_
- b) 801 € – 1 500 €            \_\_\_
- c) 1 501 € – 2 500 €            \_\_\_
- d) 2 500 € –                    \_\_\_

12. Veroprosenttine Espanjassa \_\_\_\_\_

13. Ympyröikää tai alleviivatkaa sopivin vaihtoehto.

a) Vertailitteko eläkkeiden verotusta Suomessa ja Espanjassa ennen muuttopäätöksen tekemistä?

paljon / jonkin verran / vähän / ei ollenkaan/ en osaa sanoa

b) Haitteko Espanjan verotuksen selvittämiseen asiantuntija-apua?

kyllä / ei / en osaa sanoa

Miltä taholta haitte apua? \_\_\_\_\_

c) Koetteko saavanne taloudellista etua siitä, että Teitä verotetaan Espanjassa?

paljon / jonkin verran / vähän / ei ollenkaan/ en osaa sanoa

d) Olisitteko muuttanut Espanjaan, vaikka verotusoikeutta ei olisi voinut siirtää Espanjalle?

kyllä / ehkä / ei / en osaa sanoa

e) Olisitteko muuttanut Espanjaan, vaikka sikäläinen verotus olisi ollut Suomen verotusta korkeampi?

kyllä / ehkä / ei / en osaa sanoa

f) Onko Teistä oikeudenmukaista, että suomalaisen eläkkeen verotusoikeus voidaan siirtää Espanjalle?

kyllä / ehkä / ei / en osaa sanoa

Voitte halutessanne perustella tarkemmin vastauksianne. \_\_\_\_\_

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### LIITE 3: Kyselyn tulokset

Vastaajia oli 32. Mikäli kaikki eivät ole vastanneet kysymykseen, vastausten lopussa on mainittu vastanneiden lukumäärä.

#### 1. Sukupuoli

nainen 17 (53 %)

mies 15 (47 %)

#### 2. Syntymävuosi

1920	1 henkilö	(3 %)	1940	1 henkilö	(3 %)
1922	1	(3 %)	1941	4	(14 %)
1931	1	(3 %)	1942	1	(3 %)
1932	1	(3 %)	1943	1	(3 %)
1935	3	(10 %)	1944	2	(6 %)
1936	1	(3 %)	1945	4	(14 %)
1938	3	(10 %)	1946	2	(6 %)
1939	3	(10 %)	1947	2	(6 %)

Vastaajien keski-ikä 66 vuotta.

31 vastausta.

#### 3. Koulutus

a) kansakoulu	1 henkilö	(3 %)
b) keskikoulu	2	(6 %)
c) lukio	4	(13 %)
d) ammattikoulu	6	(19 %)
e) opistoasteen tutkinto	14	(44 %)
f) alempi korkeakoulututkinto	3	(9 %)
g) ylempi korkeakoulututkinto	2	(6 %)

#### 4. Kielitaito

a) suomi	32 henkilöä	(100 %)
b) ruotsi	13	(41 %)
c) englanti	17	(53 %)
d) saksa	9	(28 %)
e) ranska	2	(6 %)
f) espanja	10	(31 %)
g) muut kielet: viro, tanska ja venäjä		

#### 5. Suomen paikkakunta, josta muuttanut Espanjaan. Paikkakunnat jaoteltu lääneittäin.

- Etelä-Suomen lääni yhteensä	18 (60 %)
Espoo	3 henkilöä
Forssa	1
Helsinki	6
Kirkkonummi	1
Lahti	4
Lohja	2
Porvoo	1
- Itä-Suomen lääni yhteensä	2 (7 %)
Kitee	1
Varkaus	1
- Lapin lääni yhteensä	1 (3 %)
Rovaniemi	1
- Länsi-Suomen lääni yhteensä	8 (27 %)
Kivijärvi	1
Seinäjoki	2
Tampere	4
Turku	1
- Oulun lääni yhteensä	1 (3 %)
Raahe	1

30 vastausta.

## 6. Asunut Espanjassa ainakin osan vuodesta

1 vuoden	3 henkilöä	(10 %)
2 vuotta	2	(7 %)
4 vuotta	3	(10 %)
5 vuotta	6	(21 %)
6 vuotta	5	(17 %)
7 vuotta	3	(10 %)
8 vuotta	1	(3,6 %)
9 vuotta	2	(7 %)
15 vuotta	1	(3,6 %)
19 vuotta	1	(3,6 %)
22 vuotta	1	(3,6 %)
37 vuotta	1	(3,6 %)

29 vastausta.

## 7. Asuu Espanjassa

yksin	8	(25 %)
aviopuolison, avopuolison, sukulaisen, ystävän kanssa	24	(75 %)

## 8. Espanjaan muuttamista suunniteltiin

1 kuukausi	1 henkilö	(3,75 %)	1 vuosi	7 henkilöä	(27 %)
2 kuukautta	1	(3,75 %)	2 vuotta	5	(19 %)
3 kuukautta	2	(8 %)	3 vuotta	2	(8 %)
6 kuukautta	2	(8 %)	4 vuotta	1	(3,75 %)
8 kuukautta	1	(3,75 %)	5 vuotta	1	(3,75 %)
			7 vuotta	1	(3,75 %)
			5–10 vuotta	1	(3,75 %)
			15 vuotta	1	(3,75 %)

26 vastausta.

9. Muuttosyyt (Vastaajat saivat halutessaan ilmoittaa useampia muuttosyyitä)

a) terveydelliset syyt	23 henkilöä	(72%)
b) eläkkeelle jääminen	18	(56%)
c) verotus	6	(19%)
d) espanjalainen terveydenhuolto	2	(6 %)
e) avioero	1	(3 %)
f) puolison kuolema	1	(3 %)
g) golf-kentät	2	(6 %)
h) muu: Espanjan ilmasto	2	(6 %)
avio-ongelmat	1	(3 %)
puolison löytyminen Espanjasta	1	(3 %)
puolison muutto Espanjaan	1	(3 %)
kiintymys ja mielenkiinto Espanjaan	1	(3 %)

Tärkein muuttosyy (vain yksi)

terveydelliset syyt	12 henkilöä	(55 %)
eläkkeelle jääminen	3	(14 %)
verotus	1	(4,4 %)
Espanjan ilmasto	2	(9 %)
puolison muutto Espanjaan	1	(4,4 %)
asunto Espanjassa	1	(4,4 %)
puolison löytyminen Espanjasta	1	(4,4 %)
kiintymys ja mielenkiinto Espanjaan	1	(4,4 %)

22 vastausta.

10. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen (TEL-, LEL-, YEL-, MYEL-, TaEL-, merimies-, luopumis- ja tapaturmaeläkkeen) lisäksi saadut eläkkeet.

(Vastaajat saattoivat valita tarvittaessa useampia vaihtoehtoja.)

a) julkisen sektorin virka	15 henkilöä	(54 %)
b) kansaneläke	0	(0 %)
c) perhe-eläke	4	(14 %)
d) yksityinen eläkevakuutus	12	(43 %)
e) työkyvyttömyys	3	(11 %)
f) muu:	1	(4 %)

28 vastausta.

11. Sosiaalilainsäädäntöön perustuvan eläkkeen määrä yhteenlaskettuna kuukaudessa

a) - 800€	1 henkilö	(4 %)
b) 801€ - 1 500€	7	(26 %)
c) 1 501€ - 2 500€	13	(48 %)
d) 2 501€ -	6	(22 %)

27 vastausta.

12. Veroprosentti Espanjassa

- Suomen verotuksen piirissä vastanneista yhteensä 10, joista kolme sai julkisen sektorin eläkettä.
- Julkisen sektorin eläkkeen saajista yhden eläkettä verotettiin Suomen lähdeverotuksen mukaisesti.
- Vastanneista seitsemän sai sosiaalilainsäädäntöön perustuvaa eläkettä, jota verotettiin Suomessa.
- Vain kolme vastasi kysymykseen. Veroprosentit olivat: 15, 18 ja 19.

13. Eläkkeiden verotusta koskevat kysymykset ja niihin annetut vastaukset.

a) Vertailitteko eläkkeiden verotusta Suomessa ja Espanjassa ennen muuttopäätöksen tekemistä?

paljon	9 henkilöä	(32 %)
jonkin verran	4	(14 %)
vähän	5	(18 %)
ei ollenkaan	7	(25 %)
ei osaa sanoa	3	(11 %)

28 vastausta.

b) Haitteko Espanjan verotuksen selvittämiseen asiantuntija-apua?

kyllä	12 henkilöä	(44 %)
ei	15	(56 %)

Tahot, joilta apua haettu: Suomi-Seura  
Espanjalainen asianajajatoimisto  
Suomen Silta –lehti  
Olé –lehti  
Suomen verotoimisto  
Yksityishenkilö

27 vastausta.

c) Koetteko saavanne taloudellista etua siitä, että Teitä verotetaan Espanjassa?

paljon	4 henkilöä	(20 %)
jonkin verran	11	(55 %)
vähän	3	(15 %)
ei ollenkaan	1	(5 %)
ei osaa sanoa	1	(5 %)

20 vastausta.



d) Olisitko muuttanut Espanjaan, vaikka eläkkeen verotusoikeutta ei olisi voinut siirtää Espanjalle?

kyllä	9 henkilöä	(50 %)
ehkä	6	(33 %)
ei	2	(11 %)
ei osaa sanoa	1	(6 %)

18 vastausta.

e) Olisitko muuttanut Espanjaan, vaikka sikäläinen verotus olisi ollut Suomen verotusta korkeampi?

kyllä	7 henkilöä	(35 %)
ehkä	4	(20 %)
ei	7	(35 %)
ei osaa sanoa	2	(10 %)

20 vastausta.

f) Onko Teistä oikeudenmukaista, että suomalaisen eläkkeen verotusoikeus voidaan siirtää Espanjalle?

kyllä	22 henkilöä	(81%)
ehkä	2	(7 %)
ei	2	(7 %)
ei osaa sanoa	1	(5 %)

27 vastausta.